

RIYAZIYYAT

DƏRS LİK

2

LAYİH

2-ci hissə

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT HİMNİ

Musiqisi *Üzeyir Hacıbəylinin,*
sözləri *Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hərbə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

LAYİH

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

LAYİH

LAYIH

Mənsur Məhərrəmov

Günay Hüseynzadə

Solmaz Abdullayeva

İlahə Rüstəmov

RİYAZİYYAT

Ümumtəhsil məktəblərinin 2-ci sinfi üçün
Riyaziyyat fənni üzrə

DƏRSLİK

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
artitrm2017@gmail.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

7 Çıxma (onluğun ayrılması)

21. İkirəqəmli ədəddən birrəqəmli ədədin çıxılması	6
22. İkirəqəmli ədədlərin çıxılması	9
Məsələ və misallar	11
23. Toplama və çıxmanın əlaqəsi	12
24. Mötərizəli ifadələr	14
Məsələlər	17
25. İkiaddımlı məsələlər	18
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	20

8 Vurma və bölmə

26. Vurma	22
27. 2-yə və 3-ə vurma	24
28. 4-ə və 5-ə vurma	26
29. Vurma cədvəli	28
Məsələ və misallar	31
30. Bölmə	32
31. Vurma və bölmənin əlaqəsi	34
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	37

9 Ədədlər (500-ə qədər). Pullar

32. 500-ə qədər sayma	40
33. Yüzlük, onluq və təklik	42
34. Pullar	44
35. Alış-veriş	47
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	50

10 Ölçmə

36. Uzunluq	52
37. Kütlə	55
38. Tutum	57
Məsələlər	59
39. Təkrarlanan hadisələr	60
40. Saat	62
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	65

11 Məlumatların təsviri

41. Cədvəl, piktoqram, diaqram	66
42. Məlumatları necə toplamalı? Praktiki dər	69
2-ci sinif üzrə ümumiləşdirici tapşırıqlar	70
Sözlük	74

ÇIXMA (onluğun ayrılması)

Hazırımı?

- Vitrində şokoladlı və çiyləkli kekslərin hər birindən neçə dənədir?
- Cəmi neçə keks var?
- Şokoladlı kekslər çiyləkli kekslərdən nə qədər çoxdur? Bunu necə tapmaq olar?

LAYIH

21 İkirəqəmli ədəddən birrəqəmli ədədin çıxılması

Araşdırma-müzakirə

OYUN

Oyunçu sayı: 2 nəfər.

Ləvazimat: 1 zər, hər oyunçuya şəkildə təsvir olunan cədvəl, on-on bağlanmış 3 dəstə və 2 dənə tək çöp

Oyunun qaydası:

1. Çöplər şəkildəki kimi cədvəlin xanalarına qoyulur.
2. Hər oyunçu növbə ilə 3 dəfə zər atır.
3. Düşən xal təkliklərdən çox deyilsə, təkliklər sütunundan uyğun sayda çöp kənara qoyulur. Düşən xal təkliklərdən çoxdursa, onluqlardan 1 çöp dəstəsi açılır və təkliklərə əlavə edilir. Sonra təkliklər sütunundan uyğun sayda çöp kənara qoyulur. Axıra daha az çöpü qalan oyunçu qalib gəlir.

Açar sözlər

- ikirəqəmli ədəd
- təkliklərin müqayisəsi
- onluq ayırma
- azalan
- çıxılan
- fərq

Onluqlar	Təkliklər

Öyrənmə

İkirəqəmli ədədlə birrəqəmli ədədin fərqlərini taparkən azalanın təklikləri çıxılandan kiçik ola bilər. Bu zaman azalandan 1 onluq ayrılır və 10 vahid kimi təkliklərə əlavə olunur. Məsələn: $34 - 5 = ?$

Addım 1. Təkliklər müqayisə olunur: 4 təklikdən 5 təkliyi çıxmaq olmur. Bunun üçün azalandan 1 onluq ayırır onun təkliklərinə əlavə edilir.

Onluqlar	Təkliklər

Onl. Təkl.

$$\begin{array}{r} 34 \\ - 5 \\ \hline \end{array}$$

$34 = 3 \text{ onluq} + 4 \text{ təklik}$

Onluqlar	Təkliklər

Onl. Təkl.

$$\begin{array}{r} 10 \\ 34 \\ - 5 \\ \hline \end{array}$$

1 onluq ayrılır və təkliklərə əlavə edilir.

Onluqlar	Təkliklər

Onl. Təkl.

$$\begin{array}{r} 20 \\ 34 \\ - 5 \\ \hline \end{array}$$

$34 = 2 \text{ onluq} + 14 \text{ təklik}$

Addım 2. Təklilər çıxılır.

Onluqlar	Təklilər

Onl.	Təkl.
2	14
~~3~~	~~4~~
-	5
	9

$$14 \text{ təklil} - 5 \text{ təklil} = 9 \text{ təklil}$$

$$34 - 5 = 29$$

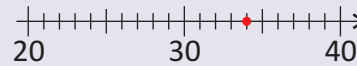
Addım 3. Onluqlar çıxılır.

Onluqlar	Təklilər

Onl.	Təkl.
2	14
~~3~~	~~4~~
-	5
2	9

$$2 \text{ onluq} - 0 \text{ onluq} = 2 \text{ onluq}$$

Geri saymaqla $34 - 5$ fərqlini necə tapmaq olar? Ədəd oxunda göstərin.

Fikirləş!

Bələdçi

Təsvirlərdən istifadə etməklə və alt-alta yazmaqla fərqi tapın.

$$32 - 8 = ?$$

• NÜMUNƏ •

Onluqlar	Təklilər

Onl.	Təkl.
3	2
~~3~~	~~2~~
-	8

Onl.	Təkl.
2	12
~~3~~	~~2~~
-	8
2	4

$$a) 45 - 7 = ?$$

Onluqlar	Təklilər

$$b) 54 - 6 = ?$$

Onluqlar	Təklilər

Müstəqil iş

1. Misalları həll edin.

$$\begin{array}{r} 32 \\ - 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 41 \\ - 6 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 60 \\ - 7 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 56 \\ - 9 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 45 \\ - 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 73 \\ - 7 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 83 \\ - 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 22 \\ - 9 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 91 \\ - 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 48 \\ - 9 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 94 \\ - 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 82 \\ - 7 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 57 \\ - 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 72 \\ - 6 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 61 \\ - 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 33 \\ - 9 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 40 \\ - 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 54 \\ - 7 \\ \hline \end{array}$$

2. Ədəd oxundan istifadə etməklə fərqi tapın.

$$43 - 6$$

$$52 - 5$$

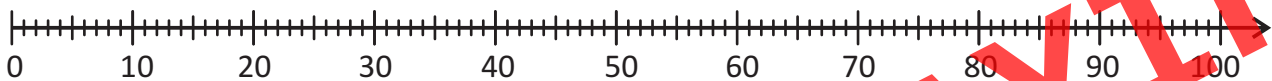
$$61 - 7$$

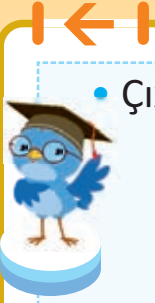
$$74 - 6$$

$$35 - 7$$

$$82 - 6$$

$$97 - 8$$

- Çıxılanı uyğun hissələrə ayırmaqla fərqi daha asan tapmaq olar.

$$34 - 5 = ?$$

4

1

$34 - 4 = 30$ $30 - 1 = 29$

$34 - 5 = 29$

$$67 - 9 = ?$$

7

2

$67 - 7 = 60$ $60 - 2 = 58$

$67 - 9 = 58$

3. Çıxılanı hissələrə ayırmaqla fərqi tapın.

42 - 4	31 - 9	43 - 8	66 - 8	80 - 2	92 - 9	71 - 6
25 - 7	44 - 6	88 - 9	53 - 5	95 - 7	33 - 6	60 - 4

Məsələ həlli

4. Bilik yarışında 42 şagird iştirak edirdi. Onlardan 6-sı birinci mərhələdə yarışa tərək etdi, qalanları ikinci mərhələyə keçdi. İkinci mərhələyə neçə şagird keçdi?

5. Satıcı yaşıl hədiyyə qutusunu bəzəmək üçün 64 sm, sarı qutunu bəzəmək üçün isə bundan 8 sm qısa lent kəsdi. Satıcı sarı qutunu bəzəmək üçün neçə santimetr lent kəsdi?

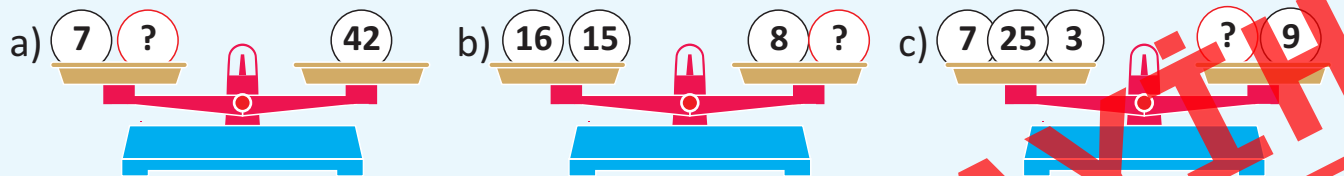
6. Misalları həll edin. Çıxma əməlinin cavabı hərflə işarələnib. Aşağıdakı cədvəldə hər ədədin altında uyğun hərfi müəyyən edin və sözü oxuyun.

54 - 8	A	95 - 6	Y	31 - 3	İ	42 - 5	T	85 - 6	R	67 - 9	Z
79	28	89	46	58	28	89	89	46	37		

7. Anarın 18, Lalənin isə bundan 5 ədəd çox stikeri var.

- Lalənin neçə stikeri var?
- Samirin stikerləri Lalənin stikerlərindən 9 ədəd azdır. Samirin neçə stikeri var?

8. "Ədəd tərəzisinin" gözləri bərabərləşib. "?" işarəsinin yerinə hansı ədəd olmalıdır?

22 İkirəqəmli ədədlərin çıxılması

Araşdırma-müzakirə

Turistlər hotelin 18-ci mərtəbəsində liftə minib 32 düyməsini basdılar.

- Onlar neçə mərtəbə qalxacaqlar?

Açar sözlər

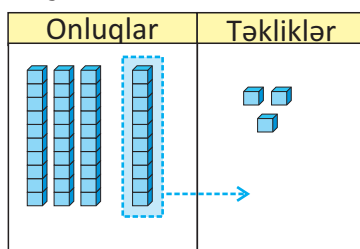
- müqayisə
- təklik
- onluq ayırma
- geri sayma

Öyrənmə

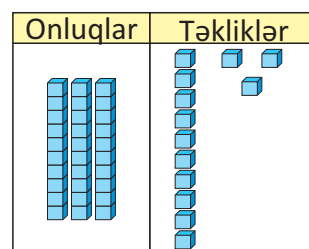
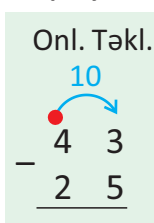
İkirəqəmli ədədlərin fərqi taparkən azalanın təklikləri çıxılanın təkliklərindən kiçik ola bilər. Məsələn: $43 - 25 = ?$

Addım 1. Təkliklər müqayisə olunur: 3 təklikdən 5 təkliyi çıxmaq olmur.

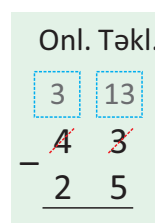
Bunun üçün azalandan 1 onluq ayıraraq onun təkliklərinə əlavə edilir.

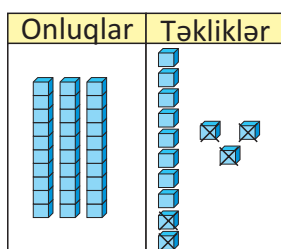
$$43 = 4 \text{ onluq} + 3 \text{ təklik}$$

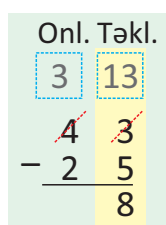
$$43 = 3 \text{ onluq} + 13 \text{ təklik}$$

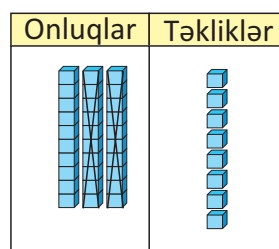
Addım 2. Təklikdən təklik çıxılır.

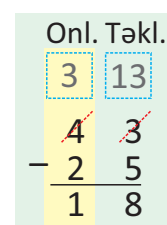
$$13 \text{ təklik} - 5 \text{ təklik} = 8 \text{ təklik}$$

Addım 3. Onluqdan onluq çıxılır.

$$3 \text{ onluq} - 2 \text{ onluq} = 1 \text{ onluq}$$

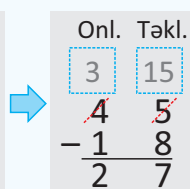
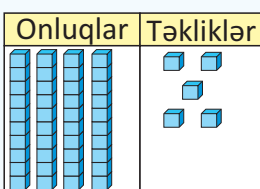
$$43 - 25 = 18$$

Bələdçi

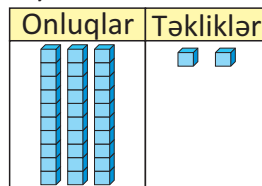
Təsvirlərdən istifadə etməklə və alt-alta yazmaqla fərqi tapın.

$$45 - 18 = ?$$

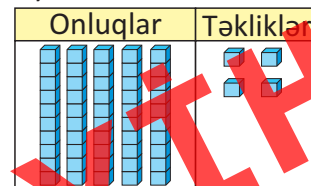
• NÜMUNƏ •

$$a) 32 - 17 = ?$$

$$b) 54 - 36 = ?$$

Müstəqil iş

1. Misalları həll edin.

$$\begin{array}{r} 51 \\ - 24 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 70 \\ - 28 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 64 \\ - 56 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 92 \\ - 38 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 45 \\ - 17 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 83 \\ - 36 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 58 \\ - 29 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 32 \\ - 17 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 91 \\ - 45 \\ \hline \end{array}$$

2. Ədədləri alt-alta yazmaqla fərqi tapın.

$$33 - 19$$

$$41 - 13$$

$$70 - 36$$

$$66 - 48$$

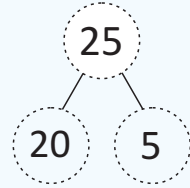
$$90 - 32$$

$$82 - 49$$

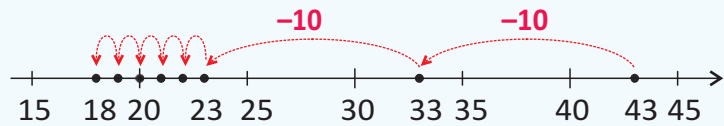
$$95 - 38$$

- Geri saymaqla $43 - 25$ fərfini belə tapmaq olar:
Addım 1. Azalandan başlamaqla çıxılndakı onluqların sayı qədər on-on geri sayılır: 43, 33, 23. ➔ $43 - 20 = 23$
Addım 2. Alınan ədəddən başlayaraq çıxılndakı təklirlərin sayı qədər geri sayılır: 23, 22, 21, 20, 19, 18. ➔ $23 - 5 = 18$

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60

$$43 - 25 = 18$$

3. Fərqi tapın.

$$34 - 27$$

$$51 - 25$$

$$82 - 43$$

$$53 - 16$$

$$65 - 18$$

$$96 - 38$$

$$42 - 29$$

4. Hesablayın və müqayisə edin.

$$33 - 17 * 18$$

$$29 * 44 - 18$$

$$52 - 25 * 42 - 15$$

$$60 - 18 * 80 - 22$$

Məsələ həlli

5. Lalənin anası şənlik üçün 33 dənə kiçik keks bişirdi. Onlardan 16 dənəsi kişmişli, qalanı isə şokoladlı idi. Lalənin anası neçə şokoladlı keks bişirdi?

6. Tətilin ilk günü Kukla Teatrına 64 şagird getdi. Bu, ikinci gün teatra gedən şagirdlərin sayından 18 nəfər çox idi. İkinci gün teatra neçə şagird getmişdi?

MƏSƏLƏ VƏ MİSALLAR

1. Misalları həll edin.

$$\begin{array}{r} 43 \\ - 6 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 71 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 50 \\ - 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 22 \\ - 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 81 \\ - 35 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 92 \\ - 46 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 37 \\ - 18 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 83 \\ - 59 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 30 \\ - 15 \\ \hline \end{array}$$

2. Fərqi tapın.

$70 - 7$

$28 - 9$

$30 - 6$

$42 - 4$

$51 - 46$

$92 - 29$

$73 - 58$

$73 - 9$

$61 - 7$

$64 - 8$

$37 - 9$

$55 - 27$

$60 - 38$

$83 - 39$

3. Hesablayın və müqayisə edin.

$82 - 17 * 56$

$28 + 14 * 64 - 16$

$71 - 38 * 83 - 50$

$31 + 15 + 29 * 92 - 25$

4. Uyğun misallar yazın.

a) 50-dən 26 vahid kiçik ədədi tapın.

b) 70-dən sonrakı cüt ədəddən 17 ədədini çıxın.

c) 83-dən əvvəlki tək ədəddən 38 ədədini çıxın.

d) 60 ədədindən ən kiçik ikirəqəmli tək ədədi çıxın.

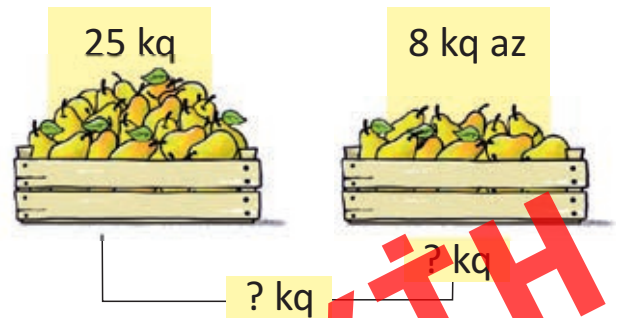
5. Aynurun anası şəkildəki hədiyyəni almaq üçün satıcıya iki dənə 20 manatlıq verdi. Satıcı Aynurun anasına nə qədər pul qaytardı?

6. Mağazaya 50 ədəd damalı dəftər və bundan 18 dənə az birmil dəftər gətirdilər. Mağazaya cəmi neçə dəftər gətirdilər?

7. Şəklə əsasən məsələ qurun və həll edin.

23 Toplama və çıxmanın əlaqəsi

Araşdırma-müzakirə

Bilik yarışında
44 şagird iştirak
etdi. Bunlardan
25 nəfəri qız idi.

Açar sözlər

- ədəd üçlüyü
- tam, hissə

- Yarışda neçə oğlan iştirak etdi?
- Cavabın doğruluğunu necə yoxlamaq olar?

Öyrənmə

Tam və onun hissələri ilə bağlı toplama və çıxmanın əlaqəsinə aid 4 misal yazmaq olar.

Tam

42	
28	14

Hissə Hissə

$$42 - 14 = 28$$

$$\begin{array}{r} 42 \\ - 14 \\ \hline 28 \end{array}$$

$$28 + 14 = 42$$

$$\begin{array}{r} 28 \\ + 14 \\ \hline 42 \end{array}$$

$$42 - 28 = 14$$

$$\begin{array}{r} 42 \\ - 28 \\ \hline 14 \end{array}$$

$$14 + 28 = 42$$

$$\begin{array}{r} 14 \\ + 28 \\ \hline 42 \end{array}$$

Bələdçi

• NÜMUNƏ •

82	
28	54

$$82 - 28 = 54$$

$$54 + 28 = 82$$

$$82 - 54 = 28$$

$$28 + 54 = 82$$

Toplama və çıxmanın əlaqəsinə aid misallar yazın.

$$\begin{array}{r} 82 \\ - 28 \\ \hline 54 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 54 \\ + 28 \\ \hline 82 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 82 \\ - 54 \\ \hline 28 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 28 \\ + 54 \\ \hline 82 \end{array}$$

a)

40	
17	23

b)

91	
54	37

Müstəqil iş

1. Ədəd üçlüyünə əsasən toplama və çıxmanın əlaqəsinə aid misallar yazın.

62	
9	53

53	
15	38

81	
50	31

44	
19	25

96	
57	39

2. Misalları həll edin. Cavabın doğruluğunu yoxlayın.

$$\begin{array}{r} 43 - 17 \\ 36 + 27 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 70 - 32 \\ 54 - 36 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 58 + 15 \\ 28 - 13 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 47 - 20 \\ 40 + 55 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 75 + 19 \\ 93 - 46 \end{array}$$

3. Məchulu tapın.

$$\begin{array}{|c|c|} \hline 52 \\ \hline ? & 24 \\ \hline \end{array}$$

$$\square + 24 = 52$$

$$\begin{array}{|c|c|} \hline ? \\ \hline 60 & 16 \\ \hline \end{array}$$

$$\square - 60 = 16$$

$$\begin{array}{|c|c|} \hline 70 \\ \hline ? & 25 \\ \hline \end{array}$$

$$70 - \square = 25$$

$$\begin{array}{|c|c|} \hline 78 \\ \hline 41 & ? \\ \hline \end{array}$$

$$41 + \square = 78$$

4. Boş xanalardakı rəqəmləri müəyyən edin.

$$\begin{array}{r} 4 \ 3 \\ + 2 \ \square \\ \hline 6 \ 5 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \ 9 \\ - 2 \ 7 \\ \hline 3 \ 2 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \ 0 \\ + 2 \ \square \\ \hline 4 \ 3 \end{array}$$

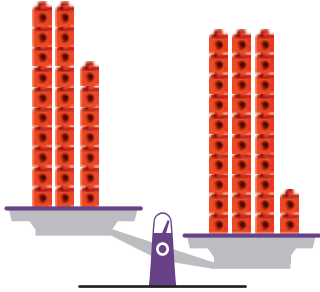
$$\begin{array}{r} 6 \ \square \\ - \square \ 2 \\ \hline 1 \ 4 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \ \square \\ + 1 \ 3 \\ \hline 8 \ 7 \end{array}$$

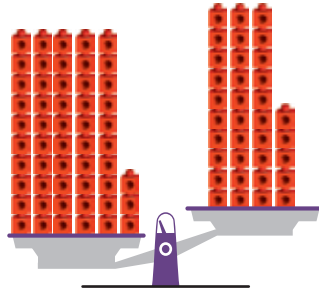
$$\begin{array}{r} \square \ \square \\ - 2 \ 5 \\ \hline 6 \ 2 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3 \ \square \\ + 3 \ 3 \\ \hline \square \ 3 \end{array}$$

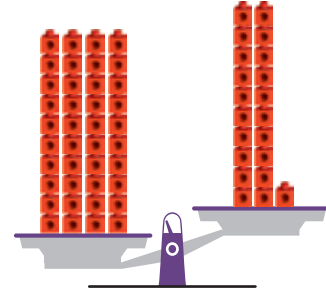
5. Tərəzinin gözlərini bərabərləşdirmək üçün neçə kub əlavə etmək, yaxud götürmək lazımdır?

$$\begin{array}{l} 27 + \square = 32 \\ 27 = 32 - \square \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 53 - \square = 35 \\ 53 = 35 + \square \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 40 - \square = 21 \\ 40 = 21 + \square \end{array}$$

Məsələ həlli

6. Səbətdə bir neçə yumurta var idi. Əsmər nənə 26 yumurta da əlavə etdikdən sonra 34 yumurta oldu. Səbətdə əvvəlcə neçə yumurta var idi?

7. Anar birinci gün nağıl kitabının 16 səhifəsini oxudu. Kitabı bitirmək üçün 24 səhifə qaldı. O, birinci gün neçə səhifə oxumalı idi ki, kitabı bitirmək üçün 16 səhifə qalsın?

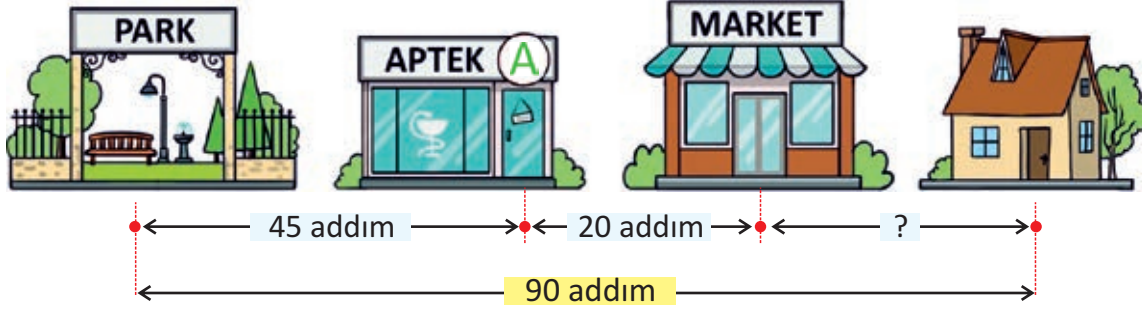

24 Mötərizəli ifadələr

Araşdırma-müzakirə

Anar parkdan evə qədər yolun 90 addım olduğunu müəyyən etdi.

- Marketdən evə neçə addım olduğunu necə tapmaq olar?
- Məsələni misal yazmaqla necə həll etmək olar?

Açar sözlər

- mötərizə ( )
- ədədi ifadə

Öyrənmə

$27 + 32$ $57 + 32 - 5$ $18 - (10 - 2)$ $92 - 17 - 33 + 21$ kimi ifadələr ədədi ifadələrdir. İfadələrdə əməlləri yerinə yetirməklə ifadənin qiyməti tapılır.

Hesablamalarda mötərizə daxilindəki əməllər birinci yerinə yetirilir.

$$15 - (9 + 5) = 15 - 14 = 1$$

Toplama və çıxmadan ibarət ifadələrdə mötərizə yoxdursa, əməllər soldan sağa ardıcıl yerinə yetirilir.

$$15 - 9 + 5 = 6 + 5 = 11$$

Bələdçi

Əməllərin hansı ardıcılıqla yerinə yetirildiyini müəyyən edin. İfadənin qiymətini hesablayın.

• NÜMUNƏ •

$$42 - (12 + 5) = 42 - 17 = 25$$

$$32 - 10 + 20 = 22 + 20 = 42$$

$$18 - (6 + 4)$$

$$17 + 13 - 10$$

$$15 - (20 - 7)$$

$$27 - 17 + 32$$

$$14 - 8 + 7$$

$$16 - (9 - 3)$$

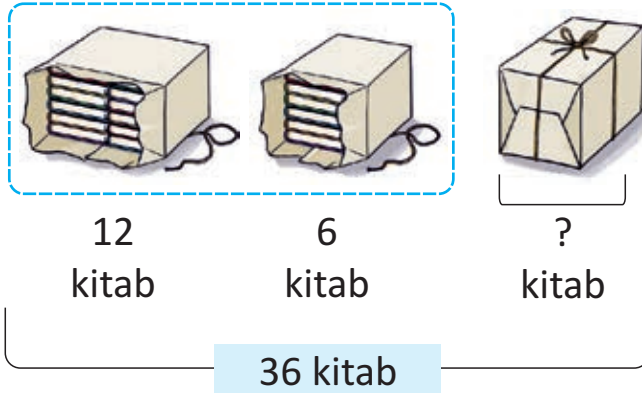
$$65 - 35 - 20$$

$$52 - (40 - 30)$$

Müstəqil iş

1. Şəkillərə əsasən boş xanalaradakı ədədləri müəyyən edin. “?” işarəsinin yerinə uyğun ədədləri tapın.

a)

$$36 - (\square + \square) = \square$$

b)

$$\square - (10 + \square) = \square$$

2. İfadələrin qiymətini hesablayın.

$$40 - (10 - 5)$$

$$20 + (26 - 6)$$

$$38 - (20 - 10)$$

$$28 - (18 + 2)$$

$$37 - (12 - 2)$$

$$56 - (20 + 11)$$

$$75 - (25 + 30)$$

$$40 - (6 + 4)$$

3. Misalları həll edin.

$$3 + 11 - 10$$

$$18 + 8 - 2$$

$$30 - 15 - 3$$

$$50 - 20 - 30$$

$$32 - 2 - 18$$

$$15 + 5 + 7$$

$$20 + 17 - 28$$

$$28 + 2 - 10$$

4. Hansı çərçivələrdəki ifadələrin qiymətləri bərabərdir?

a)

$$\begin{aligned} 9 - 5 - 3 \\ 9 - (5 - 3) \end{aligned}$$

b)

$$\begin{aligned} 6 + 4 - 2 \\ 6 + (4 - 2) \end{aligned}$$

c)

$$\begin{aligned} (12 - 6) + 1 \\ 12 - 6 + 1 \end{aligned}$$

d)

$$\begin{aligned} 10 - 5 + 1 \\ 10 - (5 + 1) \end{aligned}$$

5. Hesablayın.

$$48 - 8 - 10 - 20$$

$$30 - 10 + 20 + 15$$

$$42 - 30 + 32 - 22$$

$$35 + 25 - 10 + 30$$

$$5 + 15 + 25 - 25$$

$$24 - 14 + 13 + 17$$

• Mötərizəli ifadələr belə oxunur:

$$(20 - 5) + 10$$

20 və 5 ədədlərinin fərqi
ilə 10 ədədinin cəmi

$$15 - (9 + 4)$$

15 ədədi ilə 9 və 4 ədədləri
cəminin fərqi

6. Mötərizəli ifadələri sözlə söyləyin.

$$10 + (25 - 20)$$

$$38 - (16 + 2)$$

$$(54 - 30) + 14$$

$$(29 + 20) - 34$$

7. Şərtə əsasən ifadələr yazın və qiymətini hesablayın.

a) 50 və 30 ədədləri cəmi ilə 15 ədədinin fərqi tapın.

b) 40 ədədindən 10 və 26 ədədlərinin cəmini çıxın.

c) 68 ədədindən 35 və 20 ədədlərinin fərqi çıxın.

8. Hesablayın və müqayisə edin.

$$43 - (21 - 8) * 60$$

$$57 - (9 + 38) * 19 - 9$$

$$20 + 42 * 19 + (53 - 30)$$

Məsələ həlli

9. Sınıf otağında 28 şagird var idi. Tənəffüsdə 8 uşaq dəhlizə çıxdı. Dəhlizə çıxan uşaqlardan 5-i yenidən sinfə qayıtdı. Otaqda neçə şagird oldu? Məsələnin həllinə uyğun ifadəni seçin və hesablayın.

$$28 - (5 + 8)$$

$$28 + (8 - 5)$$

$$(28 - 8) + 5$$

$$(28 - 8) - 5$$

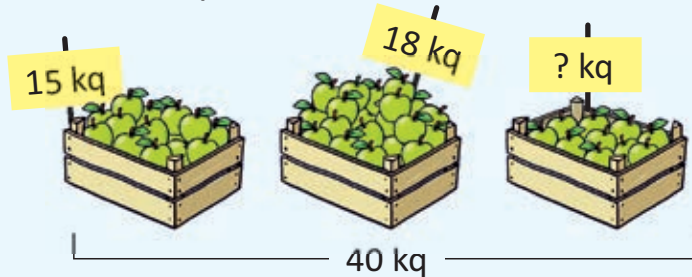
10. Bankada 50 kürəcik var. Onlardan 15 dənəsi sarı, 10 dənəsi yaşıl, qalanı isə qırmızıdır. Bankada neçə qırmızı kürəcik var? İfadələrdən məsələnin həllinə uyğun olanları seçin və qiymətini tapın.

$$50 - 15 - 10$$

$$50 - 15 + 10$$

$$50 - (15 + 10)$$

11. Şəklə əsasən məsələ qurun və müxtəlif üsullarla həll edin.

MƏSƏLƏLƏRİ HƏLL EDİN

- MƏSƏLƏNİ ANLA
- PLAN QUR
- HƏLL ET
- YOXLA

1. Yeşikdə 25 kq meyvə var. Bunun 9 kiloqramı alma, qalanı isə armuddur. Yeşikdə neçə kiloqram armud var?

2. Köşkdə şənbə günü 56, bazar günü isə 38 qəzet satıldı. Şənbə günü satılan qəzetlərin sayı bazar günü satılanlardan neçə ədəd çoxdur?

3. Bankada 45 kürəcik var. Onlardan 8-i mavi, qalanları isə qırmızı rəngdədir.

- Bankada neçə qırmızı kürəcik var?
- Mavi kürəciklər qırmızı kürəciklərdən neçə dənə azdır?

4. Anar 32 bitkidən herbari hazırladı. Bunlardan 24-ü çiçək, qalanları isə dərman bitkisi idi. Herbaridə neçə dərman bitkisi var idi?

5. Bostançı birinci gün 44, ikinci gün isə bundan 16 ədəd az qarpız yığdı.

- Bostançı ikinci gün nə qədər qarpız yığdı?
- O, iki gündə cəmi neçə qarpız yığdı?

6. Gimnastika üzrə beynəlxalq turnirdə 24 gimnast medalla təltif olundu. Onlardan 8-i qızıl, 8-i gümüş, qalanı isə bürünc medal qazandı. Neçə gimnast bürünc medal aldı?

Məsələnin həllinə uyğun ifadələri seçin.

$$24 - 8 + 8$$

$$24 + (8 - 8)$$

$$24 - 8 - 8$$

$$24 - (8 + 8)$$

- MƏSƏLƏNİ ANLA
- PLAN QUR
- HƏLL ET
- YOXLA

NÜMUNƏ Mağazada 52 qutu meyvə şirəsi var idi. Günortaya qədər 19, günortadan sonra isə 26 qutu meyvə şirəsi satıldı. Axşam mağazada neçə qutu şirə qaldı?

1-ci addım • • • **MƏSƏLƏNİ Anla** • • • • • məsələni başa düşmək

Nəyi tapmalıyam: Mağazada qalan şirə qutularının sayını.

Nə məlumdur: Mağazada 52 qutu meyvə şirəsi var idi. Günortaya qədər 19, günortadan sonra 26 qutu meyvə şirəsi satıldı.

2-ci addım • • • **PLAN Qur** • • • məsələnin həll yolunu fikirləşmək

Necə həll edə bilərəm: Əvvəl günorta mağazada qalan şirə qutularının sayını tapıram. Bu ədəddən günortadan sonra satılan qutuların sayını çıxıram.

3-cü addım • • • **HƏLL Et** • • • • • məsələni həll etmək

Addım 1. Günorta mağazada neçə qutu meyvə şirəsi qaldı?

52	
19	?

$$\begin{array}{r} 52 \\ - 19 \\ \hline 33 \end{array}$$

Addım 2. Axşama neçə qutu meyvə şirəsi qaldı?

33	
26	?

$$\begin{array}{r} 33 \\ - 26 \\ \hline 7 \end{array}$$

Cavab: Mağazada 7 qutu şirə qaldı.

4-cü addım • • • **Yoxla** • • • • • cavabı yoxlamaq

Məsələnin həllini necə yoxlaya bilərəm: Məsələni başqa üsulla həll edəyəm. Mağazada olan qutuların sayından gün ərzində satılan qutuların sayını çıxıram.

$$52 - (19 + 26) = 52 - 45 = 7$$

1. Anarın 36 stikeri var idi. O, 9 stikeri Səbinəyə, 8 stikeri isə Elxana bağışladı. Anarın neçə stikeri qaldı?

2. Parkda 35 uşaq oynayırdı. 16 uşaq evə getdi. Sonradan parka 9 uşaq da gəldi. Parkda neçə uşaq oldu?

3. Aşpaz iki cür salat düzəltdi. O, bir salata 14, digərinə isə bundan 8 ədəd az xiyar doğradı. Aşpaz iki salat üçün cəmi neçə xiyar istifadə etdi?

4. Lalə 62 rəngli kubdan ev modeli hazırladı. Bu kubların 24-ü qırmızı, 8-i ağ, qalanları isə göy rəngdə idi. Lalə neçə göy kubdan istifadə etdi?

5. Nənəsi Samir və dostları üçün bişirdiyi qutabları hər birində 6 ədəd olmaqla 3 qaba qoydu. Uşaqlar cəmi 12 qutab yedilər. Neçə qutab qaldı?

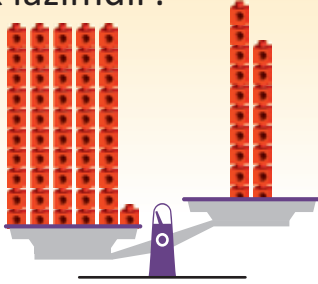
6. Laləgilin həyətinə 32 qırmızı və 18 ağ gül var. O, ağ güllərdən 7 dənəsini dərdi. Həyətdə cəmi neçə gül qaldı?

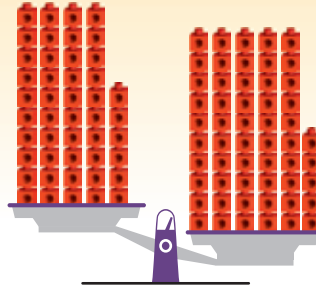

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIQLAR

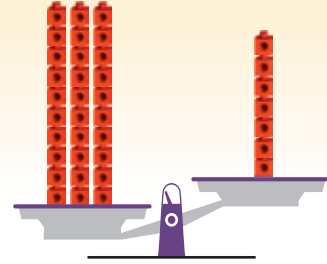
1. Tərəzinin gözlərini bərabərləşdirmək üçün neçə kub götürmək və ya əlavə etmək lazımdır?

$$51 - \square = 18$$
$$51 = 18 + \square$$

$$46 + \square = 55$$
$$46 = 55 - \square$$

$$30 - \square = 7$$
$$30 = 7 + \square$$

2. Şərtə əsasən mötərizəli ifadələr yazın və qiymətini hesablayın.

a) 50 və 40 ədədləri cəmindən 20 ədədini çıxın.

b) 42 ədədindən 8 və 4 ədədləri cəmini çıxın.

c) 53 ədədindən 24 və 14 ədədlərinin fərqini çıxın.

3. Məchulu tapın.

$$\begin{array}{|c|c|} \hline 68 \\ \hline ? & 24 \\ \hline \end{array}$$

$$\square + 24 = 68$$

$$\begin{array}{|c|c|} \hline 72 \\ \hline ? & 44 \\ \hline \end{array}$$

$$72 - \square = 44$$

$$\begin{array}{|c|c|} \hline 80 \\ \hline ? & 38 \\ \hline \end{array}$$

$$38 + \square = 80$$

$$\begin{array}{|c|c|} \hline ? \\ \hline 29 & 64 \\ \hline \end{array}$$

$$\square - 29 = 64$$

4. Verilmiş ədədlər içərisindən tam və onun hissələrini əmələ gətirən ədəd üçlüyünü müəyyən edin. Ədəd üçlüyündən istifadə edərək toplama və çıxmaya aid misallar yazın.

a) 12, 28, 40, 54

b) 32, 16, 18, 14

c) 68, 82, 24, 14

5. Hesablayın və müqayisə edin.

$$50 - (30 + 8) * 12$$

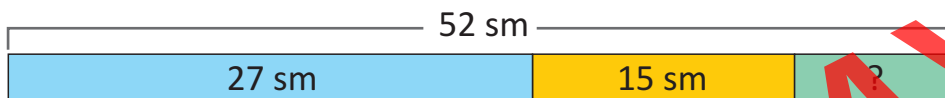
$$43 * 15 + 65 - 32$$

$$70 - (45 - 15) * 70 - 45 - 15$$

6. Lalə 30 muncuqdan boyunbağı düzəltmək istədi. O, sapa əvvəl 16, sonra isə 8 muncuq düzdü. Lalə sapa daha neçə muncuq düzməlidir?

7. Təsvirə əsasən məsələ qurun. Mötərizəli ifadə yazmaqla həll edin.

VURMA VƏ BÖLMƏ

Hazırımı?

- Təxmin edin: kimin qarşısında daha çox oyuncaq var?
- Hər uşağın qarşısında neçə oyuncaq var? Bunu daha tez necə tapmaq olar?
- Kənardakı 15 oyuncaq adamı 3-3 düzdükdə neçə sıra alınar?

LAYİH

26 Vurma

Araşdırma-müzakirə

Kino zallarının birində 5 sıra və hər sırada 4 oturacaq var. Digər zalda 4 sıra və hər sırada 5 oturacaq var.

- Təxminən hansı zalda daha çox oturacaq var?
- Hər zalda olan oturacaqların sayını daha tez necə tapmaq olar?

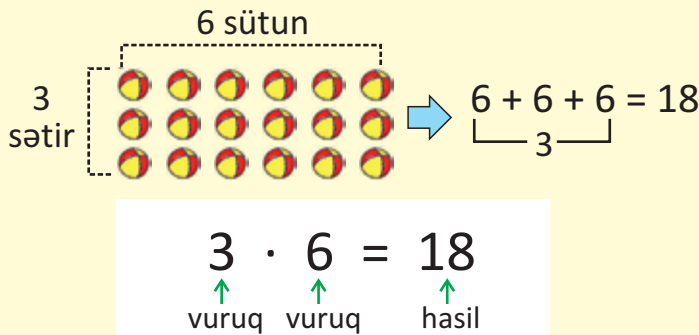
Açar sözlər

- vurma
- vuruq
- hasil
- sütün
- sətir

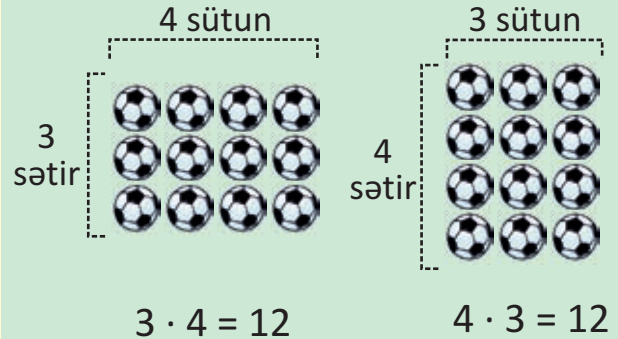
Öyrənmə

Sətir və sütünlar üzrə düzülmüş əşyaların ümumi sayını təkrar toplama, yaxud vurma ilə tapmaq olar. Hər sətir bir qrup təşkil edir.

Burada 3 – sətirlərin, 6 – hər sətirdəki əşyaların, 18 isə əşyaların ümumi sayıdır.

Vuruqların yerini dəyişəndə hasil dəyişmir.

$$3 \cdot 4 = 4 \cdot 3$$

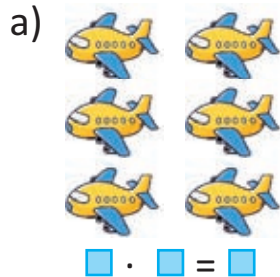
Bələdçi

Əşyaların sayını tapmaq üçün vurma əməlinə aid misal yazın.

• NÜMUNƏ •

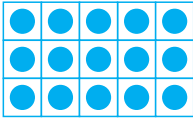
$$3 \cdot 4 = 12$$

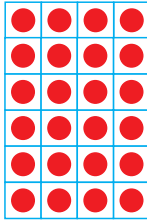
Müstəqil iş

1. Dairələrin ümumi sayını tapmaq üçün vurma əməlinə aid misal yazın.

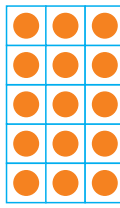
a)

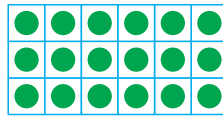
b)

c)

d)

- Ədədi 1-ə vurduqda hasil ədədin özünə bərabər olur.

$$7 \cdot 1 = 7$$

$$1 \cdot 7 = 7$$

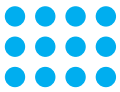
- Ədədi sıfıra vurduqda hasil sıfıra bərabər olur.

$$5 \cdot 0 = 0$$

$$0 \cdot 5 = 0$$

2. Təsvirlərdən istifadə etməklə hasilləri tapın.

$$3 \cdot 4$$

$$3 \cdot 3$$

$$1 \cdot 5$$

$$4 \cdot 1$$

$$4 \cdot 3$$

$$4 \cdot 2$$

$$2 \cdot 2$$

$$3 \cdot 1$$

3. Hasilı tapın.

$$7 \cdot 1$$

$$0 \cdot 3$$

$$9 \cdot 0$$

$$10 \cdot 1$$

$$0 \cdot 10$$

$$6 \cdot 1$$

$$5 \cdot 0$$

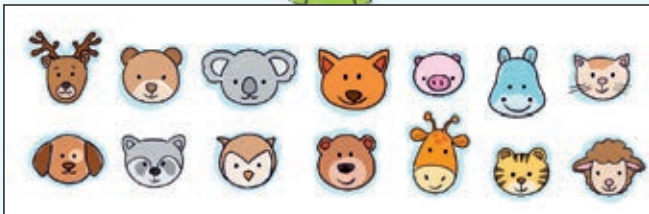
$$0 \cdot 0$$

Məsələ həlli

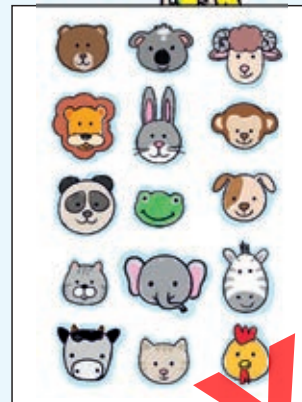
4. İdman yarışında uşaqlar 4 sraya düzüldülər. Hər sırada 6 uşaq oldu. Yarışda neçə uşaq iştirak etdi?

5. Kimin daha çox stikeri var?

Samir

Səbinə

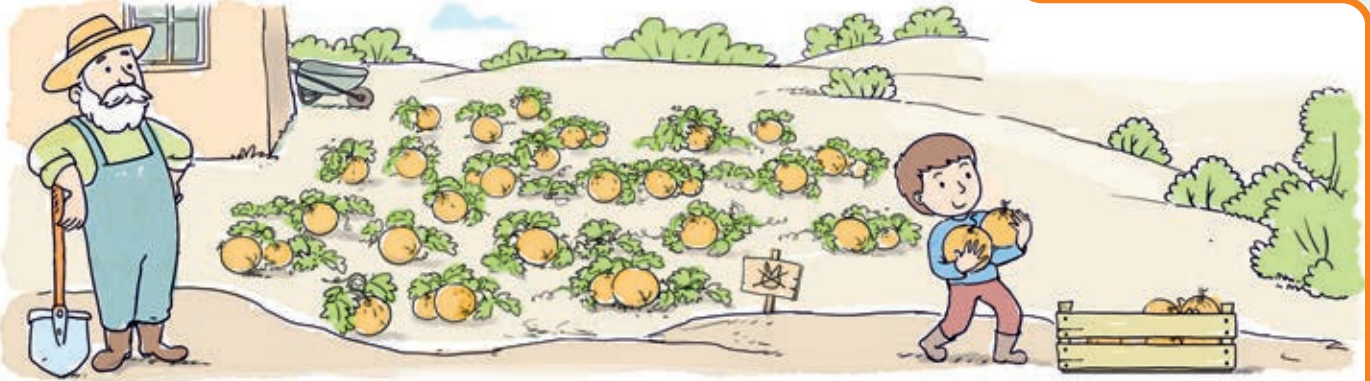
27 2-yə və 3-ə vurma

Araşdırma-müzakirə

Samir babasına bostandan yemiş yığmağa kömək etdi. Hər dəfə o, iki yemiş gətirib yeşiyə qoydu.

Açar sözlər

- 2-yə vurma
- 3-ə vurma

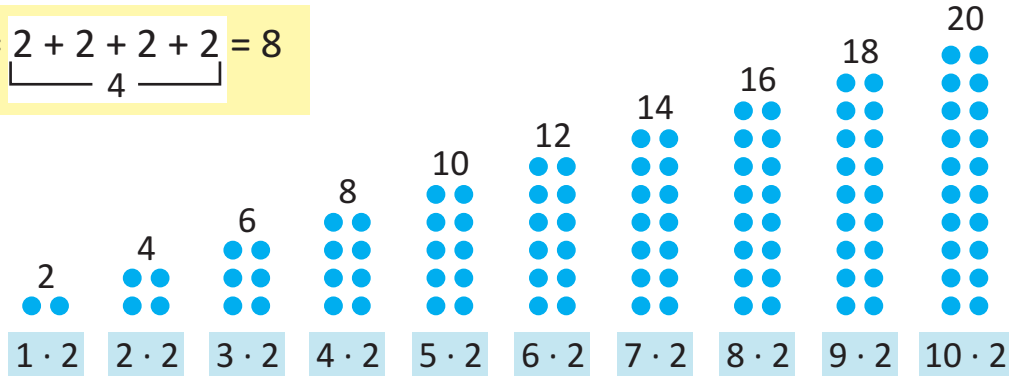

- 3 dəfədən, 4 dəfədən, 5 dəfədən sonra yeşikdə neçə yemiş olar?
- Bunu necə təsvir etmək olar?

Öyrənmə

Ədədi 2-yə vurmaq 2-ni həmin ədəd qədər toplamaq deməkdir.

$$4 \cdot 2 = \underbrace{2 + 2 + 2 + 2}_{4} = 8$$

2 · 7 hasilini vuruqların yerini dəyişməklə belə tapmaq olar:

$$2 \cdot 7 = 7 \cdot 2 = 14$$

Bələdçi

Ulduzların ümumi sayını tapmaq üçün vurma əməlinə aid misal yazın.

• NÜMUNƏ •

$$3 \cdot 2 = 2 \cdot 3 = 6$$

Müstəqil iş

1. Dəftərdə vurma əməlini dairələrlə təsvir edin və hasilini tapın.

$2 \cdot 5$

$7 \cdot 2$

$2 \cdot 8$

$9 \cdot 2$

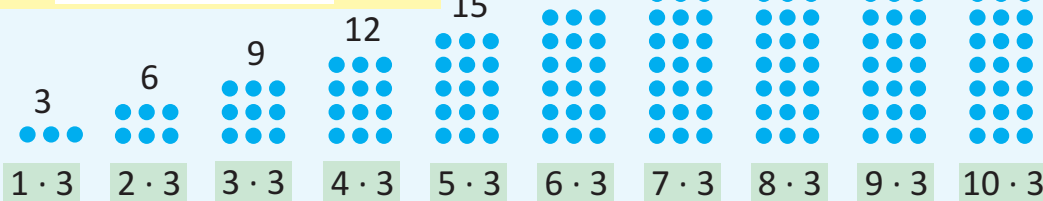
$2 \cdot 10$

$6 \cdot 2$

$2 \cdot 4$

- Ədədi 3-ə vurmaq 3-ü həmin ədəd qədər toplamaq deməkdir.

$$5 \cdot 3 = \underbrace{3 + 3 + 3 + 3 + 3}_{5} = 15$$

3 · 6 hasilini vuruqların yerini dəyişməklə necə tapmaq olar?

Fikirləş!

2. Vuruqların yerini dəyişməklə cavabı tapın.

$3 \cdot 2$

$3 \cdot 4$

$2 \cdot 9$

$3 \cdot 8$

$3 \cdot 9$

$3 \cdot 7$

$3 \cdot 10$

3. Hesablayın və müqayisə edin.

$2 \cdot 7 * 11$

$2 \cdot 6 * 4 \cdot 3$

$3 \cdot 9 * 30 - 2$

$5 \cdot 3 * 5 \cdot 3$

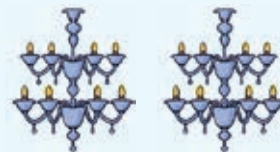
$2 \cdot 5 * 4 \cdot 3$

Məsələ həlli

4. Lalənin anası 7 ədəd 2 litrlik balonda kompot bağladı. O, cəmi neçə litr kompot bağladı?

5. Otaqda 2 çilçıraq və hər çilçıraqda 8 lampa var. Çilçıraqlarda cəmi neçə lampa var?

6. Üç kərpicin cəmi neçə üzü var?

7. Mağazaya hər birində 8 kq olan 3 kisə kartof gətirdilər. Gün ərzində 17 kq kartof satıldı. Mağazada neçə kiloqram kartof qaldı?

28 4-ə və 5-ə vurma

Araşdırma-müzakirə

Lalə çöplərdən kvadrat düzəltdi.

- Ona 3, 4 və 5 kvadrat düzəltmək üçün neçə çöp lazımdır?
- Bunu necə təsvir etmək olar?

Açar sözlər

- 4-ə vurma
- 5-ə vurma

Öyrənmə

Ədədi 4-ə vurmaq 4-ü həmin ədəd qədər toplamaq deməkdir.

$$7 \cdot 4 = \underbrace{4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4}_7 = 28$$

$$1 \cdot 4$$

$$2 \cdot 4$$

$$3 \cdot 4$$

$$4 \cdot 4$$

$$5 \cdot 4$$

$$6 \cdot 4$$

$$7 \cdot 4$$

$$8 \cdot 4$$

$$9 \cdot 4$$

$$10 \cdot 4$$

Fikirləş!

4 · 7 hasilini vuruqların yerini dəyişməklə necə tapmaq olar?

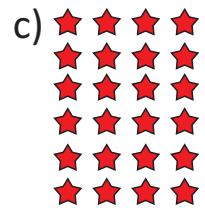
Bələdçi

Ulduzların ümumi sayını tapmaq üçün vurmaya aid misal yazın.

• NÜMUNƏ •

$$2 \cdot 4 = 4 \cdot 2 = 8$$

Müstəqil iş

1. Vuruqların yerini dəyişməklə cavabı tapın.

$$4 \cdot 2$$

$$4 \cdot 3$$

$$4 \cdot 5$$

$$4 \cdot 6$$

$$4 \cdot 7$$

$$4 \cdot 8$$

$$4 \cdot 9$$

2. Dairələrin içinə “+”, yaxud “·” işarələrindən uyğun olanı müəyyən edin.

$$3 \bigcirc 4 = 12$$

$$3 \bigcirc 4 = 7$$

$$7 \bigcirc 4 = 11$$

$$7 \bigcirc 4 = 28$$

$$4 \bigcirc 0 = 4$$

$$4 \bigcirc 0 = 0$$

$$8 \bigcirc 4 = 12$$

$$9 \bigcirc 4 = 36$$

$$4 \bigcirc 5 = 9$$

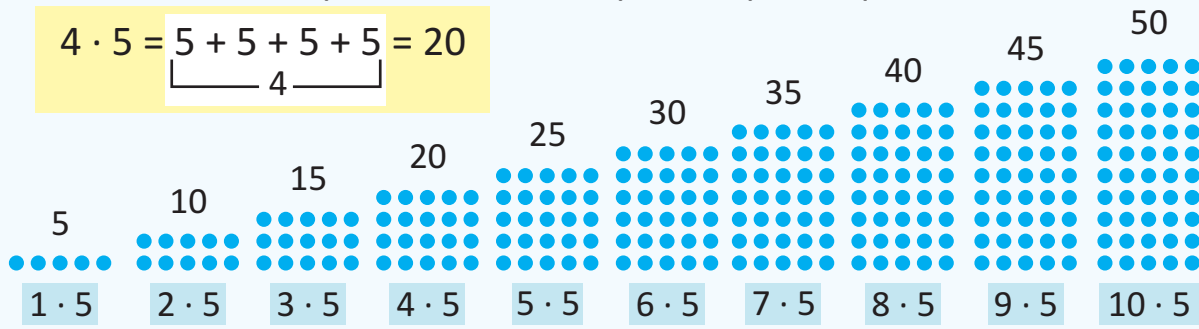
$$9 \bigcirc 4 = 13$$

$$10 \bigcirc 4 = 40$$

$$10 \bigcirc 4 = 14$$

- Ədədi 5-ə vurmaq 5-i həmin ədəd qədər toplamaq deməkdir.

$$4 \cdot 5 = \underbrace{5 + 5 + 5 + 5}_{4} = 20$$

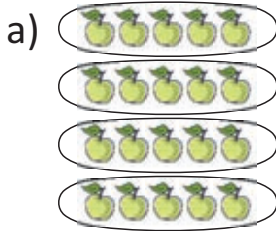

Fikirləş!

5 · 8 hasilini vuruqların yerini dəyişməklə necə tapmaq olar?

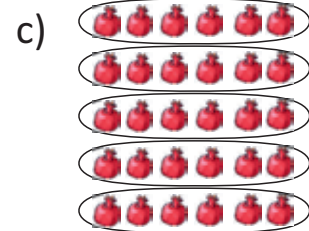
3. Boş xanalara uyğun ədədləri tapın və ifadənin qiymətini hesablayın.

$$\square \cdot \square = \square$$

$$\square \cdot \square = \square$$

$$\square \cdot \square = \square$$

4. Vuruqların yerini dəyişməklə cavabı tapın.

$$5 \cdot 2$$

$$5 \cdot 4$$

$$5 \cdot 6$$

$$5 \cdot 7$$

$$5 \cdot 9$$

$$5 \cdot 10$$

$$5 \cdot 3$$

5. Hesablayın və müqayisə edin.

$$5 \cdot 5 * 26$$

$$4 \cdot 9 * 5 \cdot 7$$

$$5 \cdot 6 * 6 \cdot 5$$

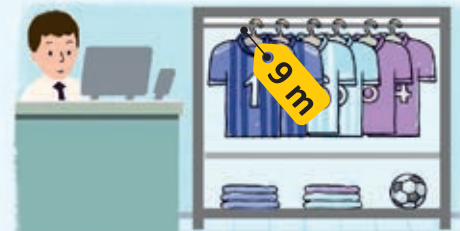
$$4 \cdot 10 * 54 - 10$$

Məsələ həlli

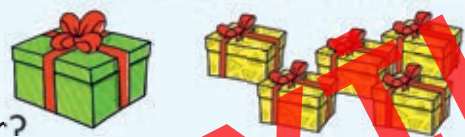
6. Kiçik yumurta qabına 4 yumurta yerləşir.
5 belə qabda cəmi neçə yumurta var?

7. İdmançılar hər birinin qiyməti 9 manat olan 5 köynək aldılar. Onlar satıcıya 50 manat verdilər.
Saticı nə qədər pul qaytarmalıdır?

8. Bir kiçik bağlamanı bəzəmək üçün 8 sm, böyük bağlamanı bəzəmək üçün isə 10 sm lent işlənir. 5 kiçik və 1 böyük bağlamanı bəzəmək üçün cəmi neçə santimetr lent lazımdır?

29 Vurma cədvəli

Araşdırma-müzakirə OYUN

Oyunçu sayı: 2 və daha çox.

Hər oyunçu üçün ləvazimat:

- Şəkildə təsvir olunan cədvəl.
- Hər birində 1-dən 5-ə qədər ədədlər yazılmış qırmızı və göy rəngdə kartlar.

Oyunun qaydası:

1. Kartlar üzəşəğı qoyulur və qarışdırılır.
2. Oyunçu bir qırmızı və bir göy kart açır.
3. Qırmızı kart birinci, göy kart isə ikinci vuruğu bildirir. Oyunçu bu ədədlərin hasilini tapır, cədvəldə uyğun sətir və sütunun kəsişdiyi xanaya yazır.
4. Açılmış kartlar kənara qoyulur və qurtarana qədər oyun davam edir.

Cavabları düzgün tapan oyunçu qalib gəlir.

Açar sözlər

- vurma cədvəli
- sətir
- sütun

×	1	2	3	4	5
1					
2					
3					
4					
5					

Öyrənmə

Ədədlərin hasilini daha tez tapmaq üçün vurma cədvəlindən istifadə etmək olar.

Məsələn, $3 \cdot 9$ hasilini cədvəldən belə tapılır:

- Birinci sütundan 3, birinci sətirdən isə 9 ədədləri tapılır.

- Uyğun sətir və sütunların kəsişdiyi xanada bu ədədlərin hasilini yerləşir:

$$3 \cdot 9 = 27$$

Vuruqların yerini dəyişəndə hasil dəyişmir:

$$9 \cdot 3 = 27$$

×	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	0	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	0	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	0	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	0	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
6	0	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
7	0	7	14	21	28	35	42	49	56	63	70
8	0	8	16	24	32	40	48	56	64	72	80
9	0	9	18	27	36	45	54	63	72	81	90
10	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100

Fikirləş!

Nə üçün 2-ci sətir və 2-ci sütunda yalnız sıfırlar yerləşir?

Bələdçi

Hasili tapın və vurma cədvəlindən istifadə etməklə cavabı yoxlayın.

• NÜMUNƏ •

$$2 \cdot 3 = 6$$

×	0	1	2	3
0	0	0	0	0
1	0	1	2	3
2	0	2	4	6

$1 \cdot 3$

$4 \cdot 0$

$5 \cdot 3$

$3 \cdot 4$

$2 \cdot 5$

$3 \cdot 7$

$4 \cdot 2$

$2 \cdot 8$

$5 \cdot 6$

$2 \cdot 9$

$3 \cdot 9$

$4 \cdot 6$

$1 \cdot 9$

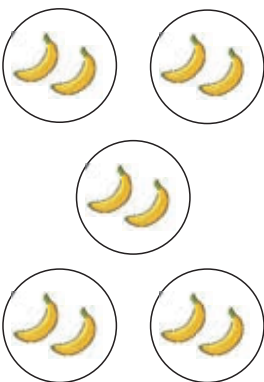
$0 \cdot 10$

$4 \cdot 9$

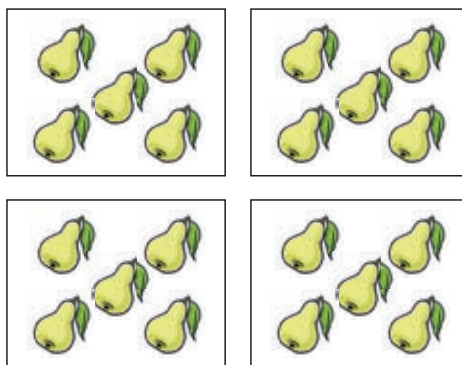
Müstəqil iş

1. Şəkillərə əsasən vurmaya aid misallar yazın. Vurma cədvəlindən istifadə etməklə hasili tapın.

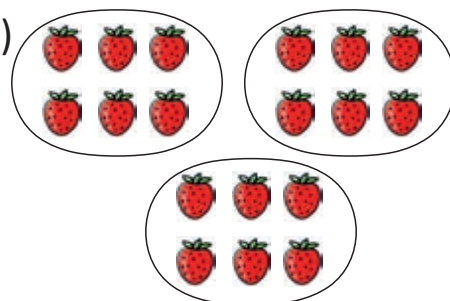
a)

b)

c)

• 5-ə qədər vurma cədvəlini belə də təsvir etmək olar.

$$\begin{aligned} 1 \times 1 &= 1 \\ 1 \times 2 &= 2 \\ 1 \times 3 &= 3 \\ 1 \times 4 &= 4 \\ 1 \times 5 &= 5 \\ 1 \times 6 &= 6 \\ 1 \times 7 &= 7 \\ 1 \times 8 &= 8 \\ 1 \times 9 &= 9 \\ 1 \times 10 &= 10 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 2 \times 1 &= 2 \\ 2 \times 2 &= 4 \\ 2 \times 3 &= 6 \\ 2 \times 4 &= 8 \\ 2 \times 5 &= 10 \\ 2 \times 6 &= 12 \\ 2 \times 7 &= 14 \\ 2 \times 8 &= 16 \\ 2 \times 9 &= 18 \\ 2 \times 10 &= 20 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 3 \times 1 &= 3 \\ 3 \times 2 &= 6 \\ 3 \times 3 &= 9 \\ 3 \times 4 &= 12 \\ 3 \times 5 &= 15 \\ 3 \times 6 &= 18 \\ 3 \times 7 &= 21 \\ 3 \times 8 &= 24 \\ 3 \times 9 &= 27 \\ 3 \times 10 &= 30 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 4 \times 1 &= 4 \\ 4 \times 2 &= 8 \\ 4 \times 3 &= 12 \\ 4 \times 4 &= 16 \\ 4 \times 5 &= 20 \\ 4 \times 6 &= 24 \\ 4 \times 7 &= 28 \\ 4 \times 8 &= 32 \\ 4 \times 9 &= 36 \\ 4 \times 10 &= 40 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 5 \times 1 &= 5 \\ 5 \times 2 &= 10 \\ 5 \times 3 &= 15 \\ 5 \times 4 &= 20 \\ 5 \times 5 &= 25 \\ 5 \times 6 &= 30 \\ 5 \times 7 &= 35 \\ 5 \times 8 &= 40 \\ 5 \times 9 &= 45 \\ 5 \times 10 &= 50 \end{aligned}$$

2. Vurma cədvəlindən istifadə etməklə boş xanalardakı ədədləri tapın.

$3 \cdot \square = 21$

$\square \cdot 6 = 36$

$\square \cdot 5 = 30$

$8 \cdot \square = 0$

$4 \cdot \square = 32$

$\square \cdot 4 = 24$

$5 \cdot \square = 10$

$7 \cdot \square = 49$

3. Hasili tapın.

$4 \cdot 2$

$3 \cdot 6$

$3 \cdot 7$

$2 \cdot 8$

$5 \cdot 8$

$4 \cdot 3$

$3 \cdot 8$

$2 \cdot 9$

$3 \cdot 4$

$5 \cdot 7$

$4 \cdot 4$

$5 \cdot 9$

$4 \cdot 8$

$3 \cdot 9$

$4 \cdot 5$

$4 \cdot 9$

Məsələ həlli

4. Elxanın anası hər birində 6 paxlava olan 5 qutu aldı. O, cəmi neçə paxlava aldı?

5. Anarın 3 dənə onqəpikliyi, Lalənin isə 7 dənə beşqəpikliyi var. Kimin pulu daha çoxdur?

6. Lalə hər birində 8 muncuq olan 5 qolbaq düzəltdi. Onun 3 muncuğu artıq qaldı. Lalənin neçə muncuğu var idi?

MƏSƏLƏ VƏ MİSALLAR

1. Dairələrin ümumi sayını tapmaq üçün vurma əməlinə aid misallar yazın.

a)

b)

c)

d)

2. Hasili tapın.

$3 \cdot 2$

$5 \cdot 9$

$4 \cdot 7$

$4 \cdot 6$

$3 \cdot 8$

$5 \cdot 10$

$4 \cdot 9$

$5 \cdot 0$

$1 \cdot 5$

$3 \cdot 7$

$5 \cdot 8$

$3 \cdot 9$

$0 \cdot 10$

$2 \cdot 6$

3. Hesablayın və müqayisə edin.

$5 \cdot 2 \cdot 12$

$4 \cdot 4 \cdot 3 \cdot 5$

$3 \cdot 3 \cdot 2 \cdot 5$

$40 - (30 - 10) \cdot 5 \cdot 4$

4. Bir arının 6 ayağı var. 5 arının cəmi neçə ayağı var?

5. Vurma cədvəlində hasili verilən ədədlərə bərabər olan bütün ədəd cütlərini tapın. Uyğun vurma əməlini yazın.

8

12

24

30

6. Vurma cədvəlindən istifadə etməklə suallara cavab verin.

a) Masada hər birində 5 karandaş olan bir neçə qutu var.

Karandaşların ümumi sayı 29 ola bilərmi?

b) Yalnız 3 qəpikliklərlə 25 qəpik düzəltmək olarmı?

İki tək ədədin cəmi
çüt ədəd olduğu üçün
iki tək ədədin hasili də
çüt ədəddir.

7. Sizcə, Səbinənin fikri doğrudurmu?

Vurma cədvəlindən istifadə etməklə yoxlayın.

8. Qutuda 40 düymə var. Dərzi 4 köynəyin hər birinə 6 düymə tikdi. Qutuda neçə düymə qaldı?

9. Şəklə əsasən məsələ qurun.

30 Bölmə

Araşdırma-müzakirə

Açar sözlər

- bölmə
- bölünən
- bölən
- qismət

Uşaqlar əkmək üçün bağçaya 24 gül gətirdilər. Hər cərgəyə 6 gül əkdilər.

- Neçə cərgə alındı? Bunu necə tapmaq olar?
- Onlar hər cərgəyə 4 gül əksə idilər, neçə cərgə alınardı?

Öyrənmə

Sətirlərin, yaxud hər sətirdəki əşyaların sayını təkrar çıxma və ya bölmə əməli ilə tapmaq olar.

5 sütun
? sətir

$$15 - 5 - 5 - 5 = 0$$

$$15 : 5 = 3$$

15

? sütun
3 sətir

$$15 - 3 - 3 - 3 - 3 - 3 = 0$$

$$15 : 3 = 5$$

Burada 15 – əşyaların ümumi sayı, 3 – sətirlərin sayı, 5 isə hər sətirdəki əşyaların sayıdır.

Bələdçi

Sətirlərin və sətirdəki əşyaların sayını tapmaq üçün bölmə əməlinə aid misallar yazın.

• NÜMUNƏ •

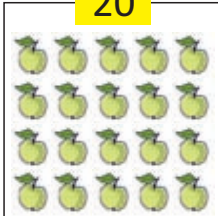
24

$$24 : 8 = 3 \quad 24 : 3 = 8$$

a)

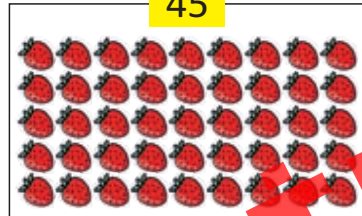
20

$$\begin{array}{l} \square : \square = \square \\ \square : \square = \square \end{array}$$

b)

45

$$\begin{array}{l} \square : \square = \square \\ \square : \square = \square \end{array}$$

Müstəqil iş

1. Cavabı bölmə əməli ilə tapın. Uyğun misalı yazın.

a) 10 konfeti hərəyə 2 ədəd olmaqla
neçə uşağa
paylamaq olar?

b) 15 fındığı 5 sincab arasında bərabər
bölsək, hər sincaba
neçə fındıq düşər?

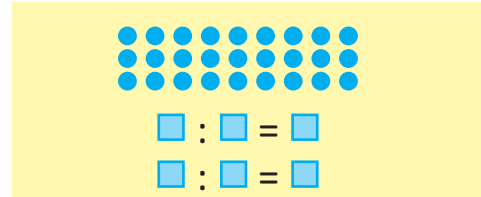
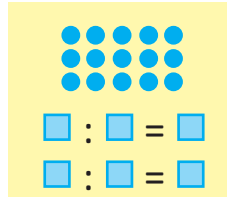
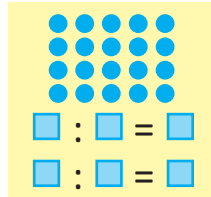
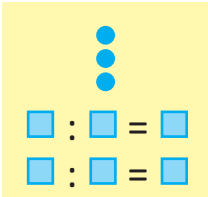
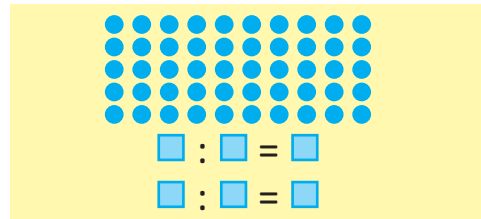
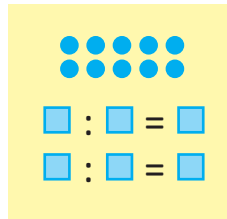
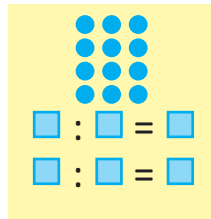
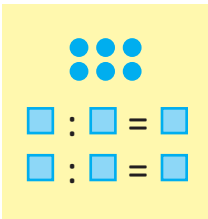

- Sıfırdan fərqli istənilən ədədi özünə böldükdə qismət 1-ə bərabər olur.
 $5 : 5 = 1$
- Ədədi 1-ə böldükdə qismət ədədin özünə bərabər olur.
 $5 : 1 = 5$
- Sıfırı sıfırdan fərqli istənilən ədədə böldükdə qismət 0-a bərabər olur.
 $0 : 5 = 0$

DİQQƏT! Ədədi 0-a bölmək olmaz. ~~$5 : 0$~~

2. Təsvirlərdən istifadə etməklə bölmə əməlinə aid misallar yazın.

3. Bölmə əməlini yerinə yetirin.

$18 : 2$

$0 : 2$

$18 : 3$

$21 : 3$

$7 : 1$

$36 : 4$

$9 : 9$

$8 : 4$

$24 : 4$

$7 : 7$

$12 : 3$

$0 : 4$

$6 : 1$

$5 : 5$

Məsələ həlli

4. Mağazada 18 kq pomidor var idi. Bu pomidorları iki yeşiyə kütləsinə görə bərabər yığdılar. Hər yeşikdə neçə kiloqram pomidor oldu?

5. Anar qutuda olan eyni piramidaların cəmi 15 üzü olduğunu müəyyən etdi. Qutuda neçə piramida var idi?

31 Vurma və bölmənin əlaqəsi

Araşdırma-müzakirə

Lalə stikerləri vərəqə şəkindəki kimi yapışdırdı.

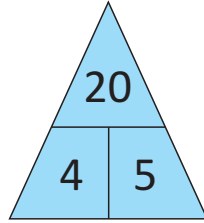
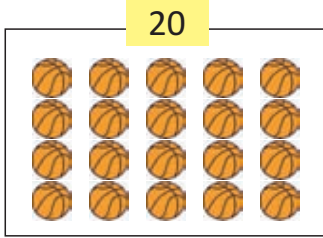
- Təsvirə uyğun vurma və bölməyə aid hansı misalları yazmaq olar?

Açar sözlər

- dəfə az
- dəfə çox

Öyrənmə

Toplama və çıxma kimi, vurma və bölmə əməlləri də bir-biri ilə əlaqəlidir.

$$4 \cdot 5 = 20$$

$$5 \cdot 4 = 20$$

$$20 : 4 = 5$$

$$20 : 5 = 4$$

x	0	1	2	3	4	5
0	0	0	0	0	0	0
1	0	1	2	3	4	5
2	0	2	4	6	8	10
3	0	3	6	9	12	15
4	0	4	8	12	16	20
5	0	5	10	15	20	25

Bölmə əməlini yerinə yetirərkən vurmadan necə istifadə etmək olar?

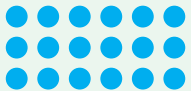
Fikirləş!

Bələdçi

Nümunəyə uyğun olaraq vurma və bölməyə aid misallar yazın.

• NÜMUNƏ •

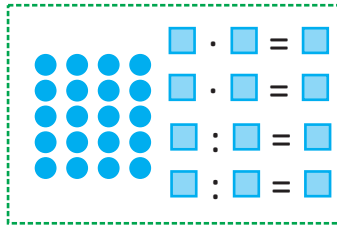
$$3 \cdot 6 = 18$$

$$6 \cdot 3 = 18$$

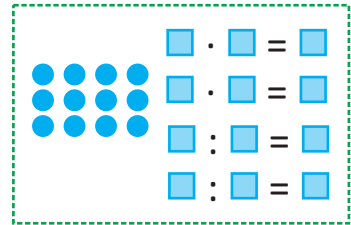
$$18 : 3 = 6$$

$$18 : 6 = 3$$

a)

b)

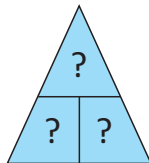
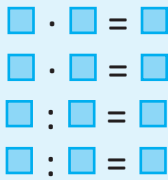

Müstəqil iş

1. Vurma və bölmənin əlaqəsinə aid misallar yazın. “?” işarəsinin yerinə uyğun ədədləri müəyyən edin.

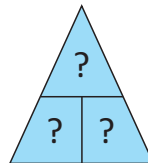
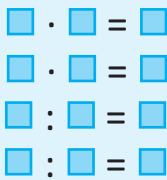
a)

2, 7, 14

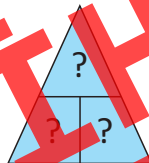
b)

5, 9, 45

c)

3, 9, 27

- Vurma cədvəlindən istifadə etməklə qisməti tapmaq olar.

Məsələn: $6 : 2 = ?$

- 1-ci sütunda 2 ədədi tapılır.

x	0	1	2	3
0	0	0	0	0
1	0	1	2	3
2	0	2	4	6

- 2 ədədi olan sətirdə 6 tapılır.

x	0	1	2	3
0	0	0	0	0
1	0	1	2	3
2	0	2	4	6

- 6 ədədinin yerləşdiyi sütunun ilk ədədi qisməti göstərir.

x	0	1	2	3
0	0	0	0	0
1	0	1	2	3
2	0	2	4	6

$$2 \cdot 3 = 6 \quad \Rightarrow \quad 6 : 2 = 3$$

2. Verilən misalla əlaqəli bölmə əməlinə aid iki misal yazın.

- a) $4 \cdot 8 = 32$ b) $5 \cdot 7 = 35$ c) $4 \cdot 6 = 24$ d) $2 \cdot 9 = 18$ e) $6 \cdot 5 = 30$

3. Verilən misalla əlaqəli vurma əməlinə aid iki misal yazın.

- a) $40 : 5 = 8$ b) $18 : 3 = 6$ c) $27 : 9 = 3$ d) $36 : 4 = 9$ e) $15 : 3 = 5$

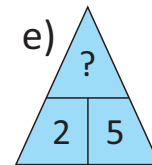
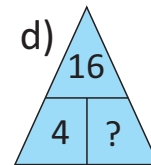
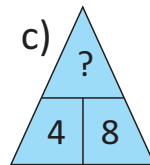
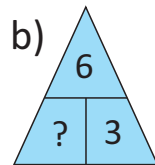
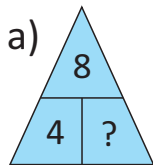
4. Vurma və bölmə əməlləri ilə əlaqəsi olan üç ədədi müəyyən edin. Uyğun misallar yazın.

- a) 16, 2, 9, 18 b) 5, 8, 40, 45 c) 30, 4, 5, 20 d) 3, 9, 10, 30

5. Boş xanalardakı ədədləri müəyyən edin.

- a) $4 \cdot \square = 4$ $4 : 1 = \square$ $\square \cdot 4 = 4$ $4 : \square = 1$ b) $3 \cdot \square = 12$ $12 : 4 = \square$ $\square \cdot 3 = 12$ $12 : \square = 4$

6. Üçbucağın müvafiq hissələrində vurma və bölmə ilə əlaqəli 3 ədəd yazılmalıdır. “?” işarəsinin yerinə uyğun ədədi müəyyən edin.

7. Aynur lövhədə bəzi misalları səhv həll etdi. Vurma əməlini bölmə, bölmə əməlini isə vurma ilə yoxlamaqla səhvləri tapın.

- a) $9 : 3 = 4$
 $32 : 4 = 8$
 $3 : 3 = 3$
 $36 : 4 = 10$

- b) $2 \cdot 6 = 18$
 $7 \cdot 5 = 40$
 $5 \cdot 1 = 1$
 $4 \cdot 4 = 16$

- c) $20 : 5 = 5$
 $28 : 4 = 6$
 $5 \cdot 7 = 40$
 $3 \cdot 9 = 21$

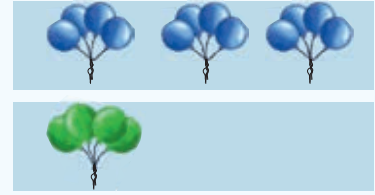

- Göy şarlar yaşıl şarlardan 3 dəfə çoxdur.

$$3 \cdot 4 = 12$$

- Yaşıl şarlar göy şarlardan 3 dəfə azdır.

$$12 : 3 = 4$$

8. Misal yazmaqla dəsmalların altındakı kekslərin sayını tapın.

4 dəfə çox

2 dəfə çox

3 dəfə az

6 dəfə az

Məsələ həlli

9. Şəklə əsasən uyğun misallar yazmaqla suallara cavab verin.

- Hansı meyvənin sayı narların sayından 4 dəfə çoxdur?
- Hansı meyvənin sayı almaların sayından 2 dəfə azdır?
- Almaların sayı çiyələklərin sayından neçə dəfə azdır?

10. Anar 24 karandaş 4 qutuya bərabər sayda yığdı.

- O hər qutuya neçə karandaş qoydu?
- Hər qutuya 4 karandaş yığması üçün Anara neçə qutu lazım olar?

11. Qələmin qiyməti 35 qəpik, pozanın qiyməti isə bundan 5 dəfə azdır. Pozanın qiyməti neçə qəpikdir?

12. Marketdə bir gündə 4 kq soğan, bundan 5 dəfə çox pomidor satıldı.

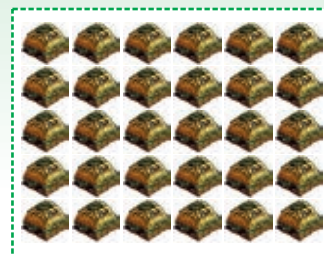
- Marketdə neçə kiloqram pomidor satıldı?
- Marketdə satılan kartof pomidordan 2 dəfə az idi. Marketdə neçə kiloqram kartof satıldı?

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIRIQLAR

1. Şəkillərə uyğun vurma və bölmə əməllərinə aid misallar yazın.

2. Hesablayın.

$12 : 2$

$5 \cdot 4$

$18 : 3$

$1 \cdot 4$

$24 : 4$

$2 \cdot 5$

$3 \cdot 9$

$10 : 5$

$2 \cdot 0$

$20 : 4$

$12 : 3$

$21 : 3$

$5 \cdot 6$

$35 : 5$

3. Hesablayın və müqayisə edin.

$16 : 4 \cdot 3$

$2 \cdot 4 \cdot 24 : 3$

$1 \cdot 8 \cdot 22 - 18 + 5$

$4 \cdot 4 \cdot 3 \cdot 5$

$30 : 5 \cdot 2 \cdot 3$

$3 \cdot 8 \cdot 48 - (28 - 10)$

$28 - (18 + 2) \cdot 35 : 5$

$5 \cdot 0 \cdot 4 \cdot 0$

4. Uyğun misallar yazmaqla suallara cavab verin.

- a) Vuruqlardan biri 2, digəri 7 olarsa, hasil neçəyə bərabərdir?
- b) Bölünən 20, bölən 5 olarsa, qismət neçədir?
- c) 4 ədədindən 3 dəfə böyük olan ədəd hansıdır?
- d) 16 ədədindən 8 dəfə kiçik olan ədəd neçədir?
- e) 8-in 4 misli neçəyə bərabərdir?

5. Elxanın 7 yaşı var. Atasını ondan 5 dəfə böyükdür. Elxanın atasının neçə yaşı var?

6. Kitabxanaya 28 kitab gətirildi. Kitabxanaçı bu kitabları 4 rəfə bərabər yerləşdirdi. Hər rəfdə neçə kitab oldu?

7. Mağazada 3 gün ərzində 27 qutu meyvə şirəsi satıldı. Hər gün eyni sayda meyvə şirəsi satılarsa, bir gündə neçə qutu meyvə şirəsi satıldı?

LAYIH

8. Qutuda 8 kub var. Bu, konusların sayından 2 dəfə çoxdur. Qutuda neçə konus var? Sizcə, kimin cavabı doğrudur?

Lalə *Qutuda 4 konus var.*

Qutuda 16 konus var. Samir

9. Pul qabında ancaq 3 qəpikliklər var. Elxan onları sayıb 16 qəpik olduğunu söylədi. O, doğru söyləyirmi?

10. Samirin kürəciklərinin sayını 5-ə vurduqda 30 alınır.

- Samirin neçə kürəciyi var?
- Anarın kürəcikləri Samirin kürəciklərindən 2 dəfə çoxdur. Anarın neçə kürəciyi var?

11. Səbinənin gizlətdiyi fəza fiqurunun 5 təpəsi, 8 tili var.

- Səbinə əlində hansı fiquru gizlədib?
- Bu fiqurun neçə üzü var?
- 4 belə fiqurun cəmi neçə üzü var?

12. Parkda 8 söyüd ağacı və bundan 2 dəfə çox şam ağacı əkdilər.

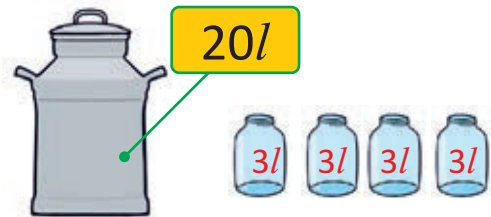
- Parkda neçə şam ağacı əkdilər?
- Parkda cəmi neçə ağac əkdilər?

13. Bidonda 20 l süd var idi.

Bu bidondan hər biri 3 l tutan 4 balonu süd töküb doldurdular.

- Balonlara cəmi neçə litr süd tökdülər?
- Bidonda neçə litr süd qaldı?

14. Aynurun 8 stikeri var. O bunları bir neçə dostuna bərabər sayda paylamaq istədi. Aynur neçə dostuna və nə qədər stiker paylaya bilər? Bir neçə nümunə göstər.

ƏDƏDLƏR (500-ə qədər). PULLAR

Hazırqımı?

- Samirin anası aldığı mallar üçün neçə manat ödəməlidir?
- O bunu hansı pullarla ödəyə bilər?
- Bir köynək üçün ödənilən pula neçə papaq almaq olar?

LAYİH

32 500-ə qədər sayma

Araşdırma-müzakirə

“Nərdivan” oyunu

Oyunçu sayı: 2 və daha çox.

Ləvazimat: zər və oyunçu sayı qədər rəngli düymələr.

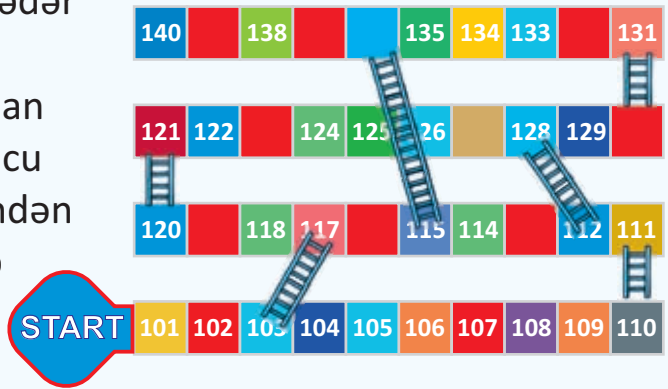
Oyunun qaydası:

- Düymələr başlanğıc xanaya qoyulur. Hər oyunçu növbə ilə zər atır. Düşən xal qədər irəli sayır və düyməsini uyğun xanaya qoyur. Düymə nərdivanın aşağı ucu olan xanaya düşərsə, o nərdivanın yuxarı ucu olan xanaya keçirilir. Oyunçular üzərindən keçdikləri boş xanalardakı ədədi birgə tapırlar. 140 ədədinə ilk çatan oyunçu qalib gəlir.

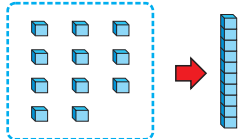
Açar sözlər

- yüz
- beş yüz
- yüzlük
- on-on sayma
- əlli-əlli sayma
- yüz-yüz sayma

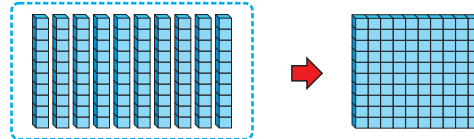
Öyrənmə

10 təklik 1 onluq təşkil edir.

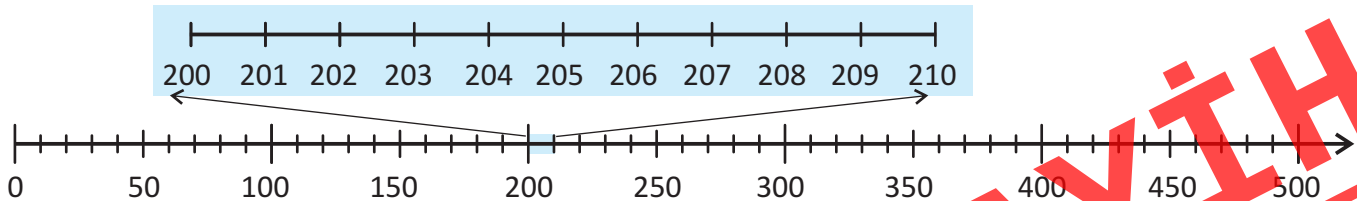
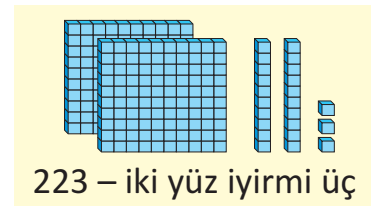
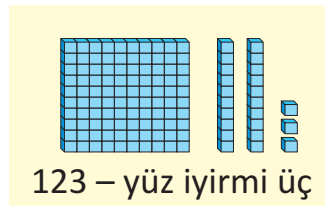
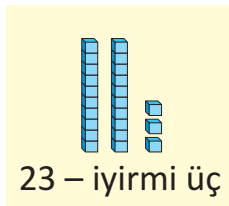
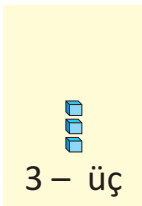

10 təklik = 1 onluq

10 onluq 1 yüzlük təşkil edir.

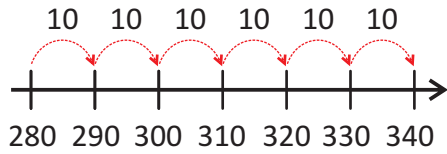

10 onluq = 1 yüzlük

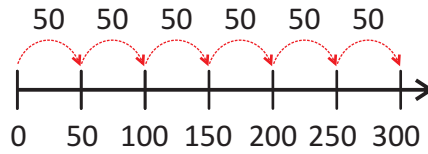

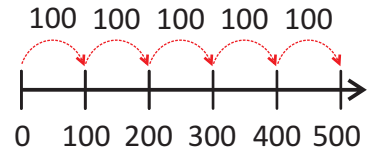
On-on sayma

Əlli-əlli sayma

Yüz-yüz sayma

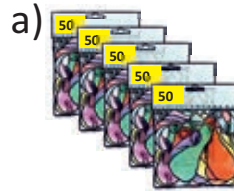
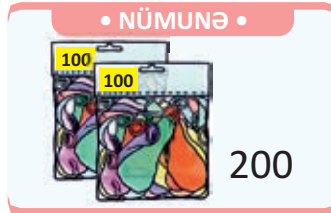
200 ədədi neçə onluqdan ibarətdir?

FİKİRLƏŞ!

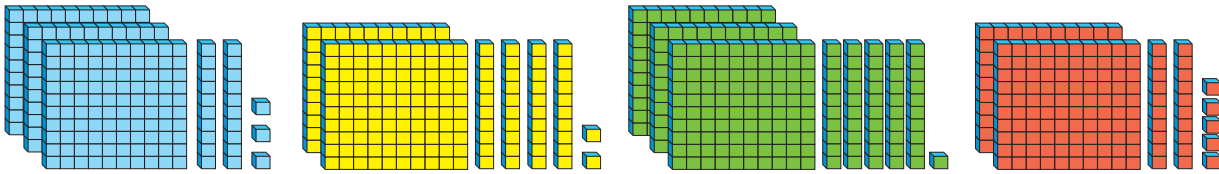
Bələdçi

Şarların sayını tapın.

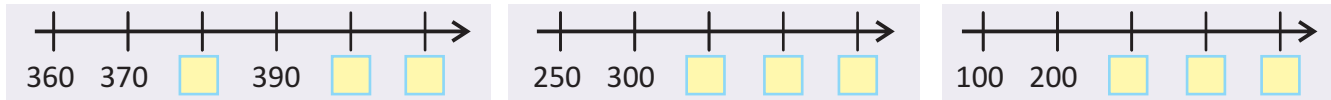

Müstəqil iş

1. Ədədləri oxuyun və uyğun sayda kubları müəyyən edin: 225, 351, 242, 323.

2. Buraxılmış ədədləri müəyyən edin.

3. Boş yerlərə uyğun ədədləri tapın.

a) 98, 99, __, __, __

b) 80, 90, __, __, __

c) 250, 300, 350, __, __, __

d) 90, 95, __, __, __

Məsələ həlli

4. Anar hər axşam həyətdə atdığı addımların sayını cədvəldə yazır. O bu qayda ilə gəzərsə, bazar günü neçə addım atacaq?

B.e	Ç.a	Ç	C.a	G	Ş	B
210	220	230				

33 Yüzlük, onluq və təklik

Araşdırma-müzakirə

Kassir kassadakı kağız pulları saymaq üçün masanın üstünə düzdü.

- Kassada neçə manat pul var idi?
- Bunu necə bilmək olar?

Açar sözlər

- yüzlük
- onluq
- təklik
- üçrəqəmli ədəd

Öyrənmə

Üç rəqəmlə yazılan ədədlər üçrəqəmli ədədlərdir. Məsələn: 100, 238, 306 və s. Üçrəqəmli ədədlərdə sağdan birinci rəqəm təklirlərin, ikinci rəqəm onluqların, üçüncü rəqəm isə yüzlüklərin sayını göstərir.

238 ədədində 2 yüzlük, 3 onluq, 8 təklik var.

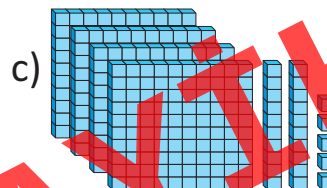
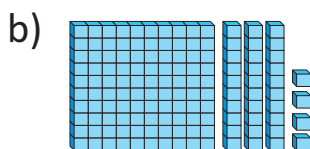
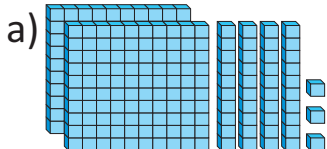

DİQQƏT! Üçrəqəmli ədədin ilk rəqəmi 0 ola bilməz.

Bələdçi

Kubların sayına uyğun olaraq yüzlük, onluq və təklirlərin sayını tapın.

• NÜMUNƏ •

Müstəqil iş

1. Cəmi neçə şar var? Uyğun ədədin yüzlik, onluq və təklirlərinin sayını yazın.

a)

b)

2. Ədədlərin yüzlik, onluq və təklirlərinin sayını müəyyən edin.

• NÜMUNƏ •

156 = 1 yüz. 5 onl. 6 təkl.

190 207 222 389 482 500 227 345 543

3. Uyğun üçrəqəmli ədədləri yazın.

a) İki yüzlik, dörd onluq, üç təkl

d) Üç yüzlik, iki onluq, iki təkl

b) Dörd yüzlik, sıfır onluq, səkkiz təkl

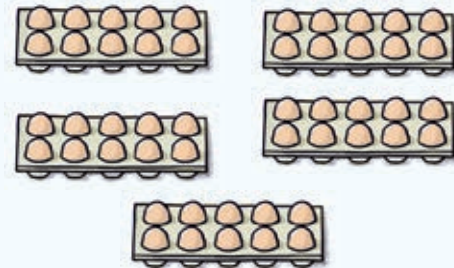
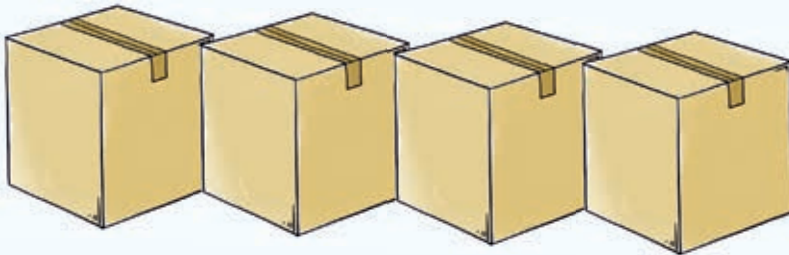
e) Bir yüzlik, sıfır onluq, bir təkl

c) Üç yüzlik, doqquz onluq, sıfır təkl

f) Üç yüzlik, sıfır onluq, sıfır təkl

Məsələ həlli

4. Marketə 4 böyük qutu və 5 kiçik qabda yumurta gətirdilər. Kiçik yumurta qabında 10 yumurta var. Hər qutuya isə 10 belə yumurta qabı yığılıb. Marketə cəmi neçə yumurta gətirdilər?

5. Samir fikrində üçrəqəmli ədəd tutdu. Bu ədəddə 3 yüzlik, 4 onluq var. Ədədin təklirlərinin sayı yüzlik və onluqların sayları cəminə bərabərdir. Bu hansı ədəddir?

6. Üçrəqəmli ədəddə 2 yüzlik var. Bu ədəddə təklirlərin sayı sıfırdır. Onluqların sayı yüzliklərin sayından 4 dəfə çoxdur. Bu hansı ədəddir?

34 Pullar

Araştırma-müzakirə

- Samir və Aynurun hər birinin nə qədər pulu var?
- Onların pullarını necə saymaq olar?

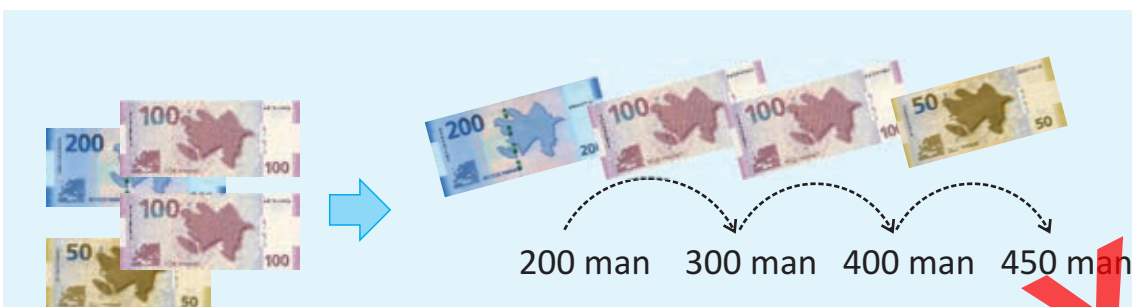
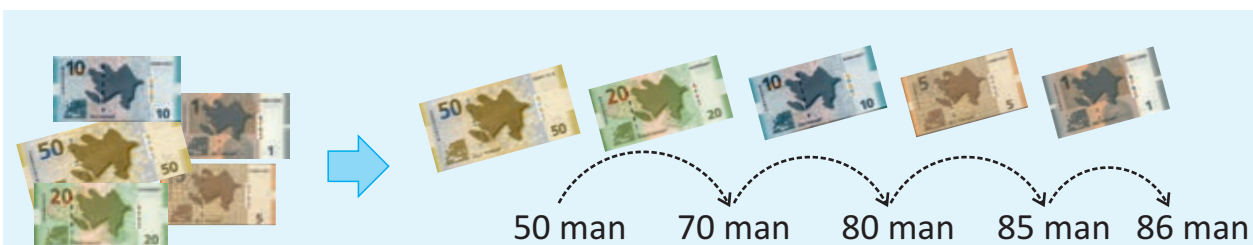
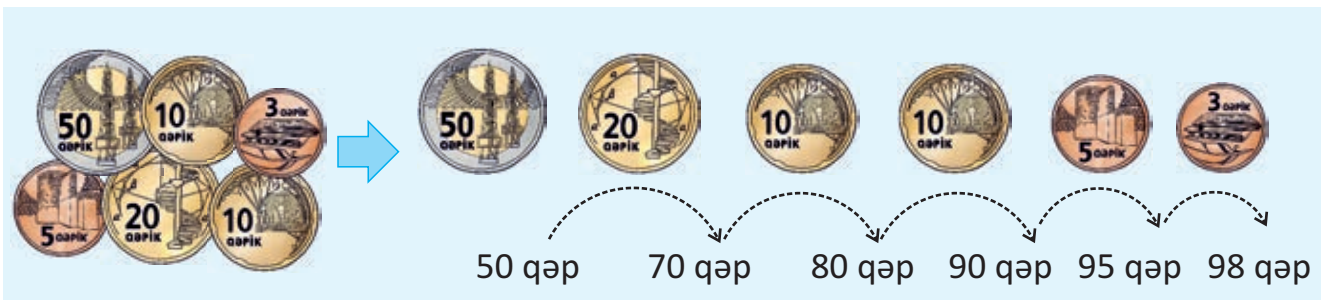
Açar sözlər

- qəpik
- manat
- məbləğ

Öyrænma

Pulları saymaqla ümumi məbləği tapmaq olar. Pulları böyükdən kiçiyə sıralamaqla onları saymaq daha asandır.

400 man   450 man

LAYIH

Bələdçi

Pulları sıralamaqla sayın.

a)

b)

c)

Müstəqil iş

1. Pulları sayın.

a)

b)

c)

d)

e)

f)

- 1 manatlıq ən kiçik kağız puldur.
1 manatı müxtəlif qəpik pullarla düzəltmək olar.

1 manat = 100 qəpik

İki 50 qəpiklik

Beş 20 qəpiklik

On 10 qəpiklik

İyirmi 5 qəpiklik

Dörd 50 qəpiklik neçə manatdır?

FİKİRLƏŞ!

2. Pulları 1 manata tamamlamaq üçün neçə qəpik əlavə etmək lazımdır?

3. Sual işarəsinin yerinə hansı kağız pul olmalıdır?

birlikdə bir

?

manatlığa bərabərdir.

birlikdə bir

?

manatlığa bərabərdir.

4. Hansı pul qabındakı pulun məbləği daha çoxdur?

Məsələ həlli

5. Pul qabındakı ümumi məbləğ onun yanında yazılıb. Dəsmalın altında hansı pul ola bilər?

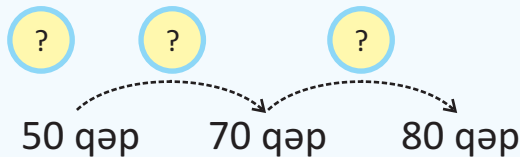

63 qəp

46 man

6. Anar pullarını belə saydı.
Onun hansı qəpik pulları var?

7. Səbinə və Samirin pulları qarışıb. Səbinənin pulu 30 qəpikdən çox, 35 qəpikdən azdır. Hər uşağın nə qədər pulu var?

35 Alış-veriş

Araşdırma-müzakirə

Açar sözlər

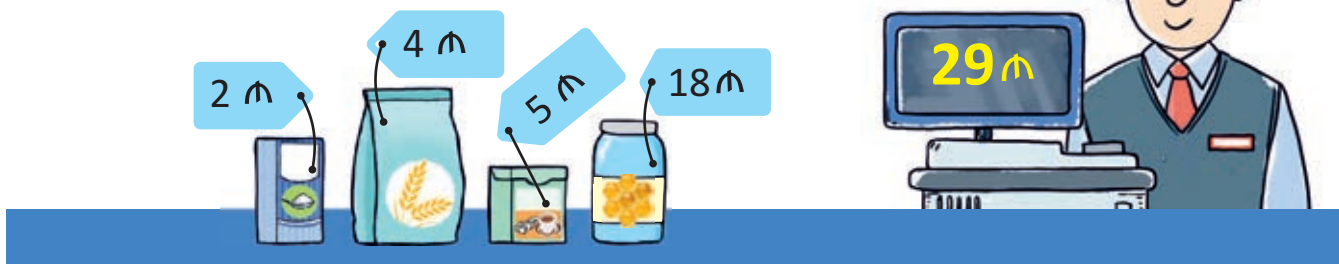
- qiymət
- ödəmə

- Pul qabında nə qədər pul var?
- Alıcı bu pula hansı meyvələrdən neçə kiloqram ala bilər?

Öyrənmə

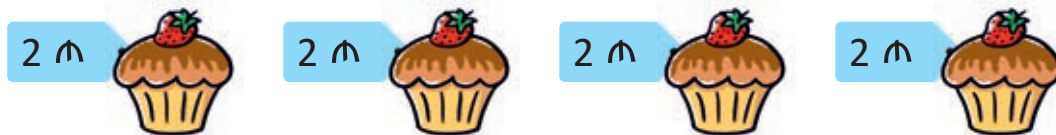
Bir neçə malı alanda ödəniləcək məbləği tapmaq üçün bu malların qiyməti toplanır. Məsələn, qiyməti 2 manat, 4 manat, 5 manat və 18 manat olan ərzaqları almaq üçün ödəniləcək məbləği belə tapmaq olar:

$$2\text{ ₼} + 4\text{ ₼} + 5\text{ ₼} + 18\text{ ₼} = 29\text{ ₼}$$

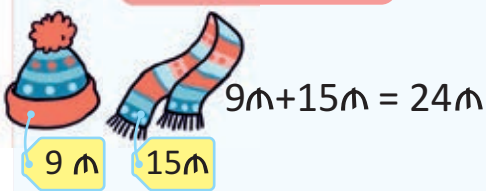
Eyni maldan bir neçə dəfə aldıqda ümumi məbləği vurma əməli ilə də tapmaq olar. Məsələn, qiyməti 2 manat olan kekslərdən 4 ədəd almaq üçün 8 manat pul ödəmək lazımdır:

$$4 \cdot 2\text{ ₼} = 8\text{ ₼}$$

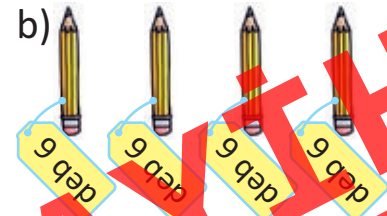

Bələdçi

• NÜMUNƏ •

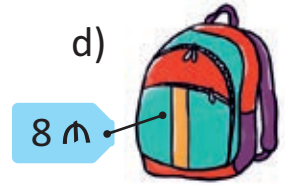
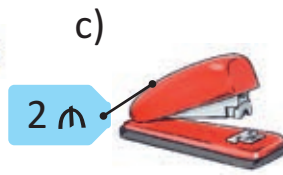

Mallar üçün ödəniləcək məbləği tapın.

Müstəqil iş

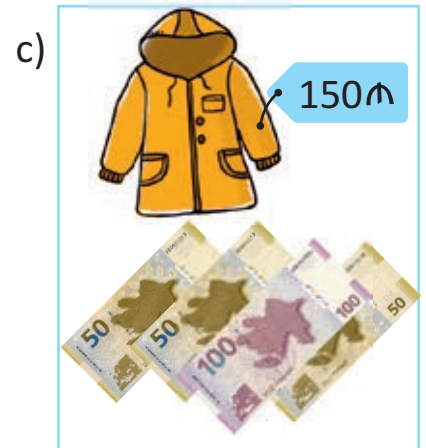
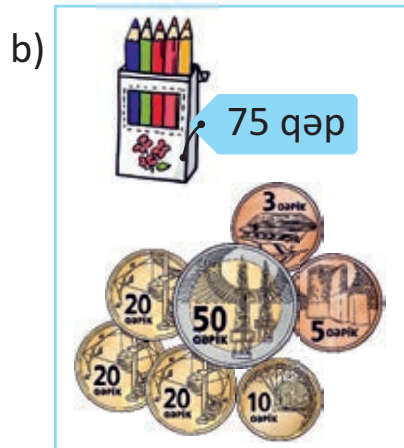
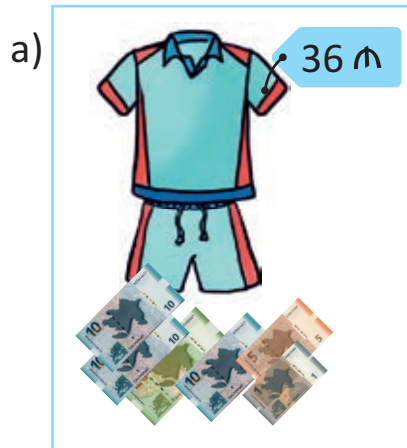
1. Şəkildəki ləvazimatlardan 3 dənə alan alıcı nə qədər pul ödəməlidir?
Vurma əməlinəndən istifadə etməklə hesablayın.

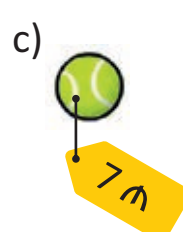
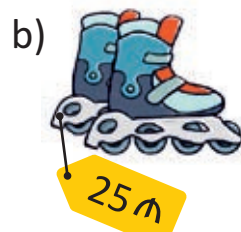
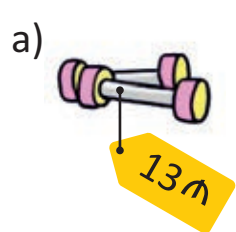
• Malı almaq üçün ödəniləcək məbləği müxtəlif pullarla düzəltmək olar.

2. Göstərilən pullardan istifadə etməklə malları almaq üçün ödəniləcək məbləği necə düzəltmək olar?

3. Malların qiymətini hansı pullarla ödəmək olar? Bir neçə nümunə göstərin.

Məsələ həlli

4. Sütün 1 litrinin qiyməti 2 manatdır. 4 l süd almaq üçün neçə manat pul ödəmək lazımdır?

5. Elxanın üç 10 manatlığı və bir 5 manatlığı var. Onun pulu skuter almağa çatarmı?

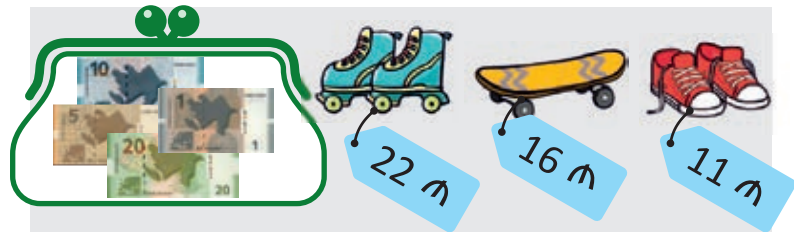
6. Samirin anası 3 köynək və 1 şalvar aldı.
• Malların ümumi məbləği neçə manatdır?
• O, satıcıya 50 manat verdi. Satıcı neçə manat qaytardı?

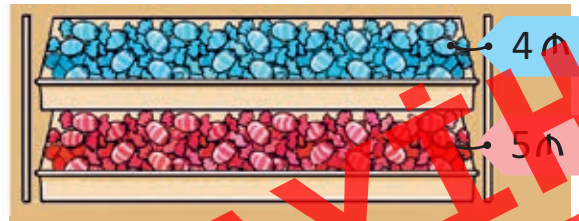
7. Lalənin pul qabında on 50 qəpiklik var.
• O, oyuncaq ayını almaq üçün neçə 50 qəpiklik ödəməlidir?
• Onun neçə manat pulu qalacaq?

8. Aynur pul qabındakı pullarla qardaşına 2 hədiyyə aldı. Hədiyyələrdən biri skeytborddur. O biri hədiyyə hansıdır?

9. Mağazada satılan konfetin 1 kiloqramının qiyməti yanında yazılıb. Alıcı 3 kq konfet üçün 13 manat pul ödədi. O hansı konfetdən neçə kiloqram aldı?

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIRIQLAR

1. Boş yerlərə uyğun olan ədədləri tapın.

- a) 345, 346, ____, 348, ____, 350, ____, ____ c) 100, 150, ____, ____, ____
b) 160, ____, 180, 190, ____, 210, ____, ____ d) 100, ____, 300, 400, ____

2. Ədədlərin yüzlik, onluq və təklidlərinin sayını müəyyən edin.

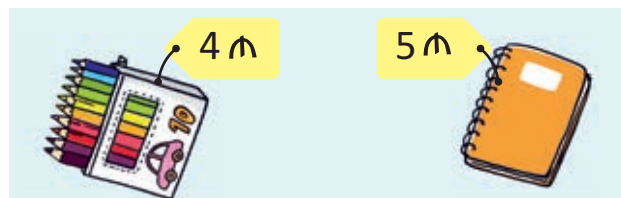
187   236   350   405   210   374   112   301   465   500   222

3. Samirin pul qabındakı 4 ədəd qəpik pulun ümumi məbləği 55 qəpikdir. Onun hansı qəpikləri ola bilər?

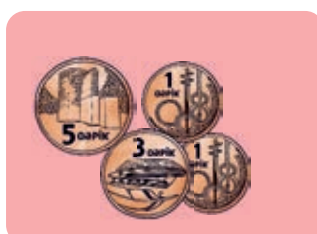
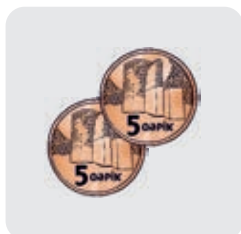
4. Lalənin atası 3 qutu peçenye aldı. O, satıcıya 50 manat verdi. Satıcı nə qədər pul qaytardı?

5. Səbinə 2 qutu rəngli karandaş və 2 bloknot aldı. O nə qədər pul ödədi?

6. Anar hər birinin qiyməti 30 qəpik olan 3 dəftər aldı. O, satıcıya 1 manat verdi. Satıcı pulun qalığını hansı qəpiklərlə qaytara bilər?

ÖLÇMƏ. MƏLUMATLARIN TƏSVİRİ

Hazırıqmı?

- Lalənin anası hündürlüyü 25 sm olan ikimərtəbəli tort hazırlamaq istəyir. Tortun ikinci mərtəbəsinin hündürlüyü nə qədər olacaq?
- Tortu hazırlayarkən tərəzi və ölçü qabından nə üçün istifadə etmək olar?
- Onlar tortu saat 1 tamama hazır etmək istəyirlər. Bunun üçün onların neçə saat vaxtı qalıb?
- Sizcə, Lalənin anası tortu hansı bayram üçün bişirir? Bunu necə təyin etmək olar?

LAYIHƏ

36 Uzunluq

Araşdırma-müzakirə Cütlərlə iş

Ləvazimat: ölçü lenti.

İşin gedişi:

1. Əvvəlcə təxmin etməklə, sonra isə ölçməklə cədvəli tamamlayın.
2. Təxmini cavablarla ölçmədə alınan cavabları müqayisə edin.

- Hansı əşyaları ölçəndə fərq daha az alındı?

Açar sözlər

- santimetr (sm)
- desimetr (dm)
- metr (m)

Əşya adı	Təxmini (sm)	Ölçməklə (sm)
Karandaşın uzunluğu		
Stulun hündürlüyü		
Qapının eni		
Partanın eni		

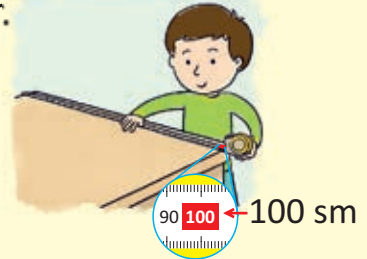
Öyrənmə

Bəzən əşyaların uzunluğunu santimetrlə ölçmək əlverişli olmur. Bunun üçün metrdən istifadə etmək daha rahatdır.

100 santimetr 1 metrdir.

Metr qısa olaraq "m" kimi yazılır.

$$1 \text{ m} = 100 \text{ sm}$$

FİKİRLƏŞ!

Ətrafınızda hansı əşyaların uzunluğunu metrlə ölçə bilərsiniz?

Bələdçi

Əşyaların uzunluğu neçə metrdir?

• NÜMUNƏ •

200 sm

$$200 \text{ sm} = 2 \text{ m}$$

a)

300 sm

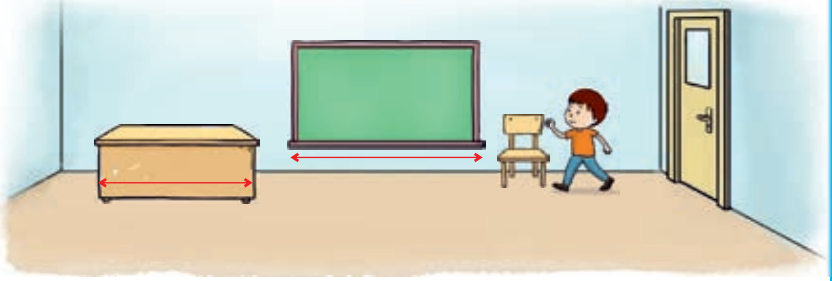
b)

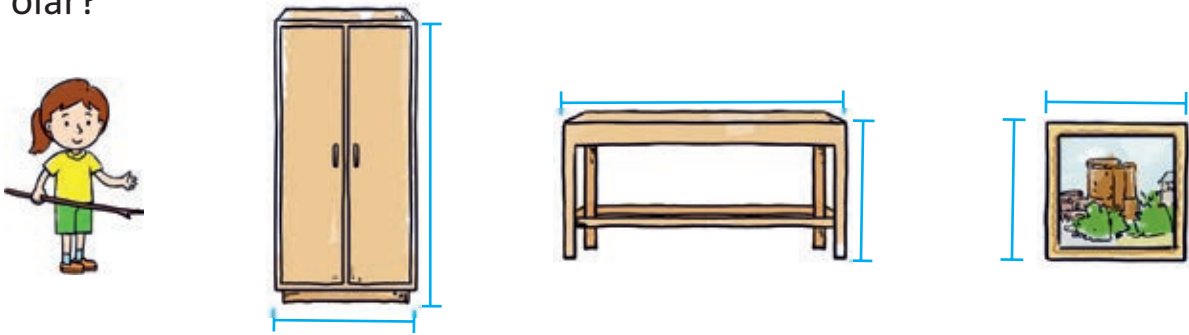
500 sm

Müstəqil iş

1. Samir stulun uzunluğunu addımla ölçməklə 1 addım olduğunu müəyyən etdi. Sizcə, stol və lövhənin uzunluqları Samirin addımları ilə təxminən neçə addım olar?

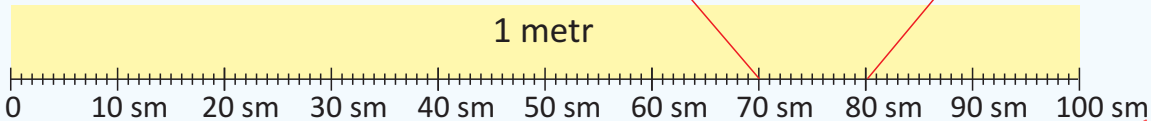
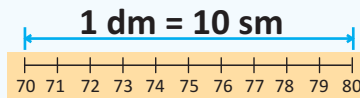
2. Lalənin əlində tutduğu çubuğun uzunluğu 1 metrdir. O bu çubuqla əşyaların ölçülərini tapmaq istədi. Hər bir əşyanın göstərilən ölçüləri təxminən neçə metr olar?

3. Əşyaların göstərilən ölçülərini santimetrlə yazın.

• Bəzən uzunluğu 1 metrdən qısa olan əşyaların uzunluğu desimetrlə də ifadə edilir. 10 santimetr 1 desimetrdir. Desimetr qısa olaraq “dm” kimi yazılır.

1 metr neçə desimetrdir?

FİKİRLƏŞ!

4. Əşyaların göstərilən ölçülərini desimetrlə yazın.

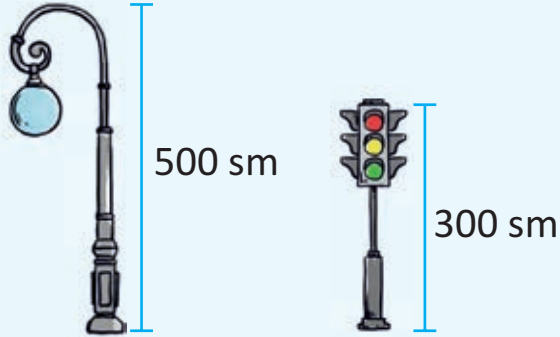

5. Santimetrlə ifadə edin.

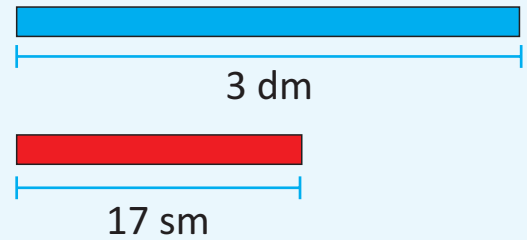
- a) 2 dm   b) 10 dm   c) 3 dm   d) 7 dm   e) 4 dm   f) 8 dm

Məsələ həlli

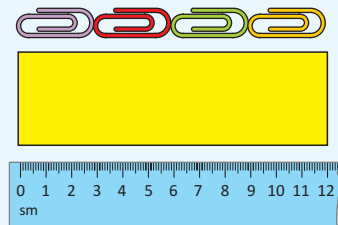
6. Küçə fənəri işıqfordan neçə metr hündürdür?

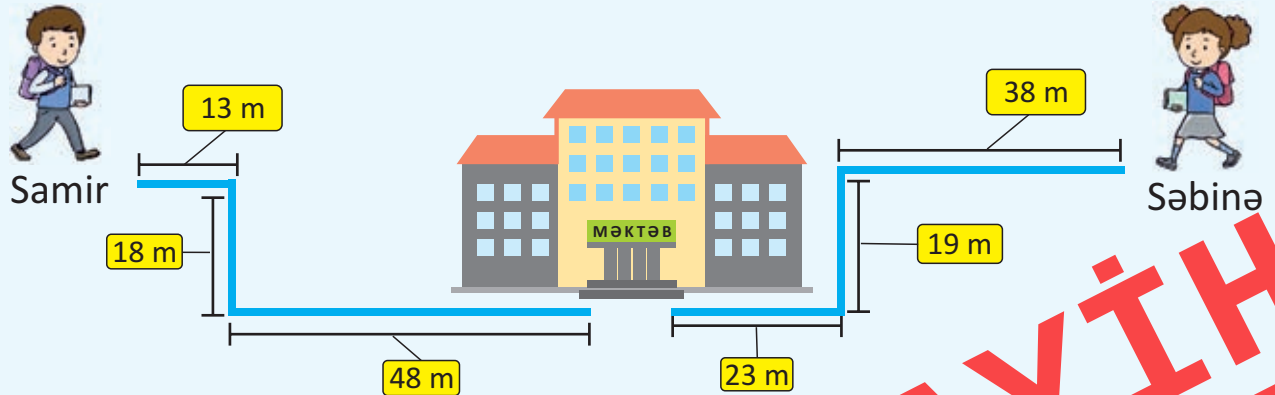
7. Göy lent qırmızı lentdən neçə santimetr uzundur?

8. Lalə düzbucaqlının bir tərəfini xətkəşlə, qarşı tərəfini isə qısqacqlarla ölçdü. Bir qısqacın uzunluğu neçə santimetrdir?

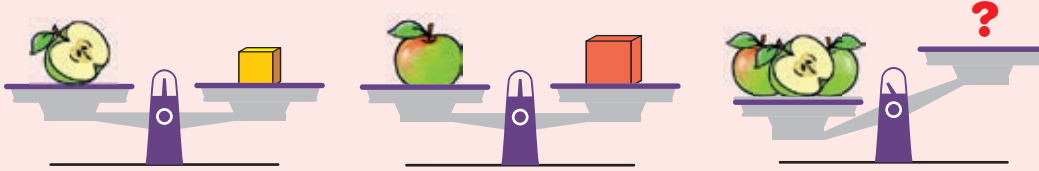
9. Kimin məktəbə getdiyi yol daha qısadır? Neçə metr qısadır?

37 Kütlə

Araşdırma-müzakirə

- Tərəzinin gözlərini bərabərləşdirmək üçün sağ tərəfə hansı kubdan neçə dənə qoymaq olar?

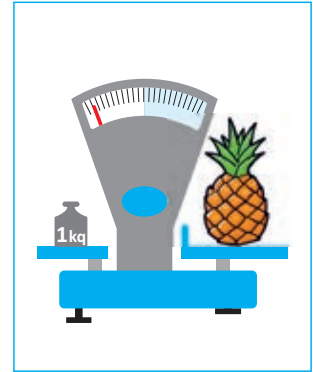
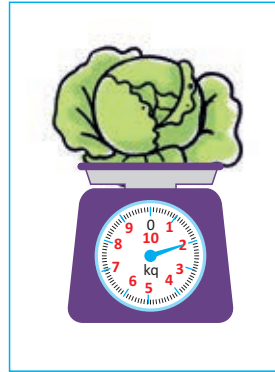
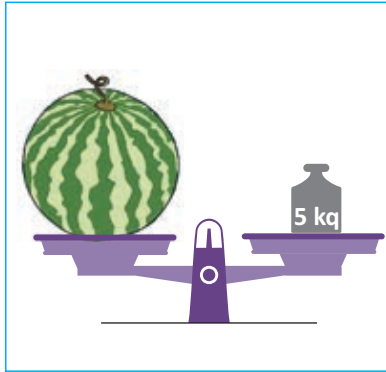
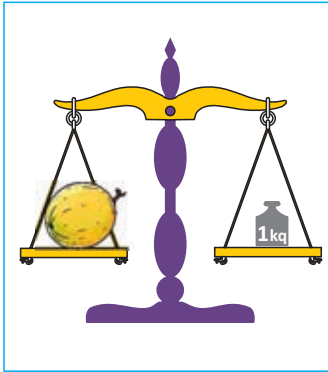

Açar sözlər

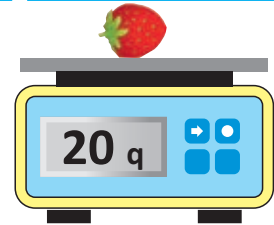
- kütlə
- kiloqram (kq)
- qram (q)

Öyrənmə

Əşyaların ağır, yaxud yüngül olması onların kütləsindən asılıdır. Kütləni ölçmək üçün tərəzilərdən istifadə olunur. Kütlə çox vaxt kiloqramla (kq) ifadə edilir.

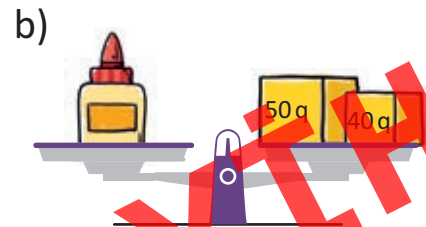
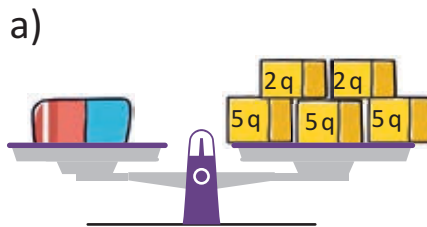
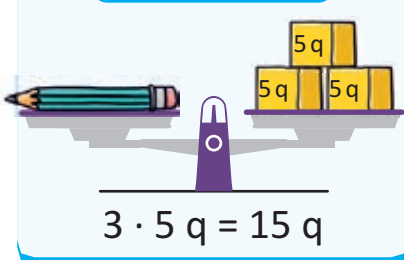
Kütləsi 1 kq-dan daha yüngül olan əşyaların kütləsini qramla ifadə etmək rahatdır. Qısa şəkildə "q" kimi yazılır.

Bələdçi

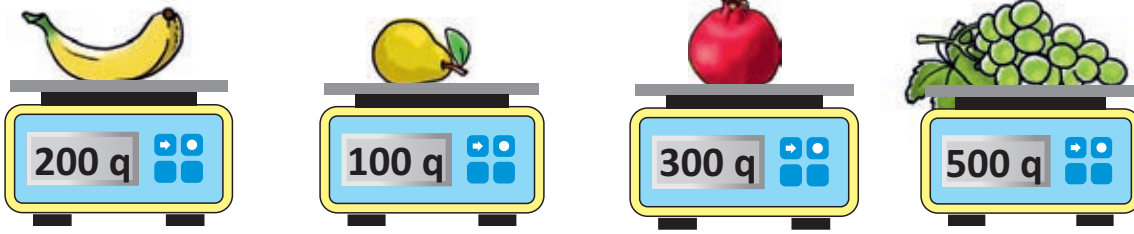
Əşyaların kütləsini tapın.

• NÜMUNƏ •

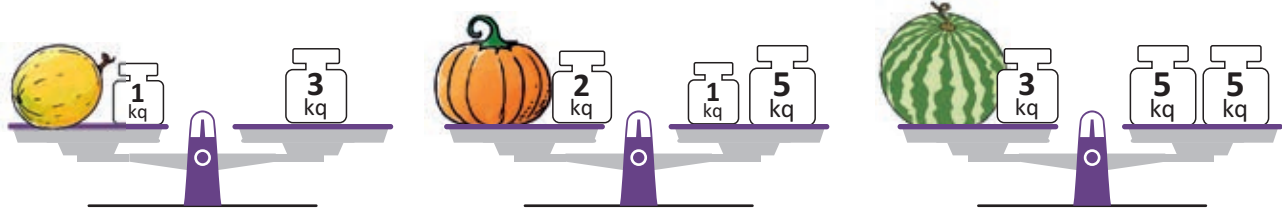

Müstəqil iş

1. Hər meyvənin kütləsi nə qədərdir? Ən ağır və ən yüngül meyvəni müəyyən edin.

2. Bostan məhsullarının kütləsini tapın. Onlardan hansı ən yüngül, hansı ən ağırdır?

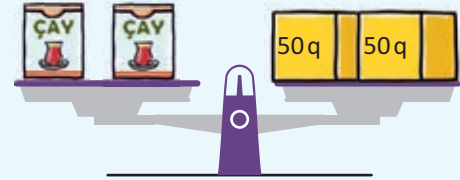
3. Əşyaların kütləsini hansı vahidlə ölçmək daha uyğundur: qramla, yoxsa kiloqramla?

Məsələ həlli

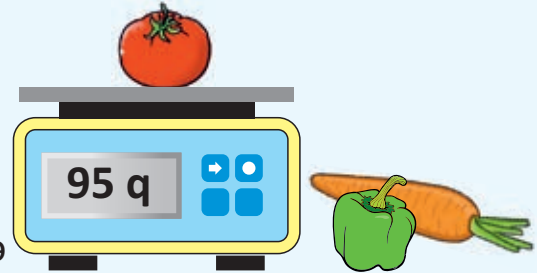
4. Şəklə əsasən suallara cavab verin:

- 1 çay qutusu neçə qramdır?
- 6 belə çay qutusunun kütləsi nə qədərdir?

5. Lalə pomidor, bibər və kökü tərəzidə ayrı-ayrılıqda çəkdi. Pomidor 95 q gəldi.

- Bibər pomidordan 48 q yüngül oldu. Bibərin kütləsi nə qədər idi?
- Kök bibərdən 25 q ağır oldu. Kökün kütləsi nə qədər idi?

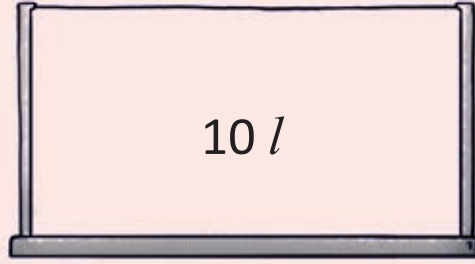

6. Şəkər tozu 1 kq, 3 kq və 5 kq-lıq torbalarda satılır. 10 kq şəkər tozu almaq üçün hansı torbadan neçə dənə götürmək olar?

38 Tutum

Araşdırma-müzakirə

Açar sözlər

- tutum
- litr (l)

Anar tutumu 10 l olan akvariumu doldurmaq üçün şəkildəki qabların yalnız birindən istifadə etmək istədi.

- Akvariumu doldurmaq üçün qırmızı qabla neçə dəfə su tökmək lazımdır?
- Anar hansı qabla akvariumu daha tez doldura bilər?

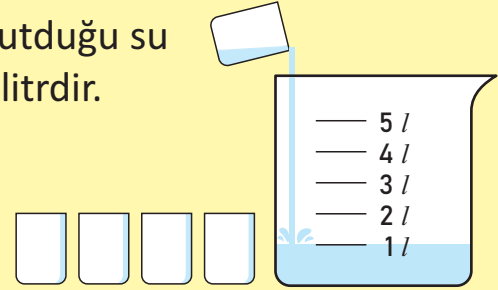
Öyrənmə

Qabların tutumu onların nə qədər su, yaxud başqa bir maye tuta bildiyini göstərir. Müxtəlif formalı qabların tutumu eyni ola bilər.

Tutum, adətən, litrlə (l) ifadə olunur.

5 stəkanın tutduğu su təxminən 1 litrdir.

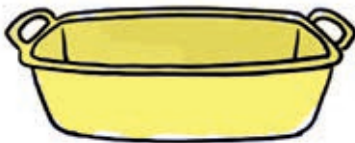
FİKİRLƏŞ!

2 l, 3 l və 4 l su təxminən neçə stəkan suya bərabərdir?

Bələdçi

Hər bir qabın tutumu neçə litr ola bilər? Qabları tutumuna görə böyükdən kiçiyə sadalayın.

1 litr

2 litr

10 litr

4 litr

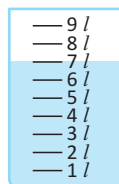
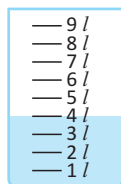

5 litr

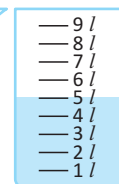
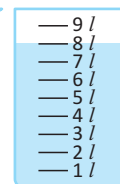
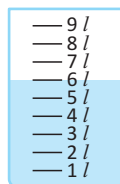
Müstəqil iş

1. Qablarda cəmi neçə litr su var? Uyğun misal yazın.

a)

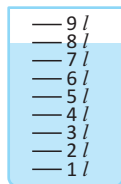

b)

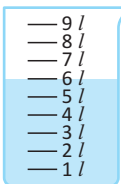
2. Kiçik qabları böyük qabdan su töküb doldurdular. Böyük qabda neçə litr su qaldı?

a)

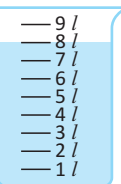
3 l

b)

6 l

c)

2 l

5 l

Məsələ həlli

3. Hər qazanı doldurmaq üçün tutumu 2 l olan qabla neçə dəfə su tökmək lazımdır?

4. Qabı 5 dəfə su ilə doldurub boş vedrəyə tökdülər. Vedrədə neçə litr su oldu?

5. 24 l südü 3 litrlik balonlara tökdülər. Neçə balon alındı?

6. Mağazaya səhər 90 l süd gətirdilər. Günortaya qədər 47 l, günortadan sonra isə 35 l süd satıldı. Mağazada nə qədər süd qaldı?

7. Şirniyyat hazırlayan bir fabrik həftə ərzində 64 l, digəri isə bundan 29 l az yağ işlədir. İki fabrik bir həftədə cəmi neçə litr yağ işlədir?

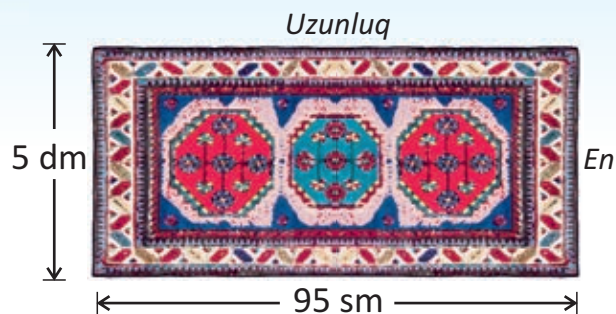
MƏSƏLƏLƏRİ HƏLL EDİN

YADDA SAXLA

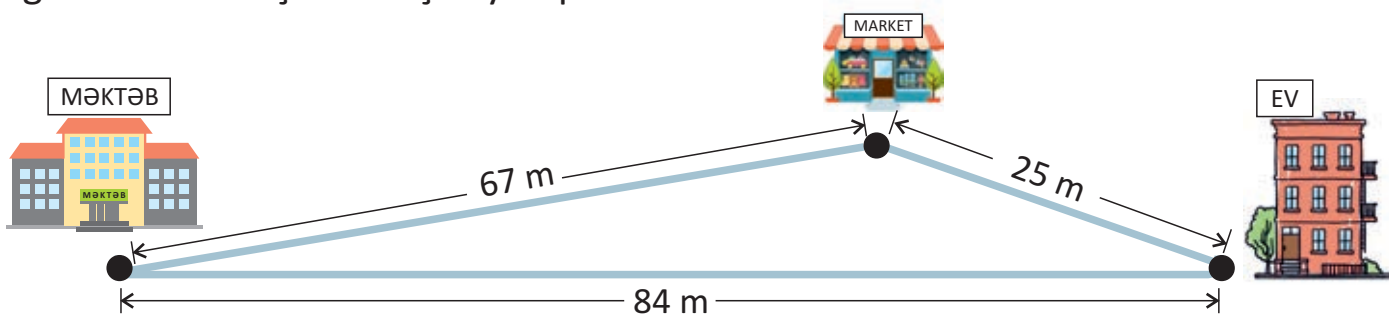

- MƏSƏLƏNİ ANLA
- PLAN QUR
- HƏLL ET
- YOXLA

1. Xalçanın uzunluğu və eni neçə santimetrdir? Xalçanın eni uzunluğundan neçə santimetr qısadır?

2. Elxanla Səbinə eyni binada yaşayırlar. Onlar məktəbdən birlikdə çıxdılar. Səbinə birbaşa evə getdi. Elxan isə əvvəlcə marketə baş çəkdi, sonra evə getdi. Elxan neçə metr çox yol qət etdi?

3. Marketdə meyvələrin 1 kiloqramının qiyməti hər birinin altında yazılıb.

3 kq banan və 2 kq alma alan alıcı cəmi neçə manat ödəməlidir?

• 5 manata hansı meyvədən neçə kiloqram almaq olar?

4. Bir un paketinin kütləsini tapın.

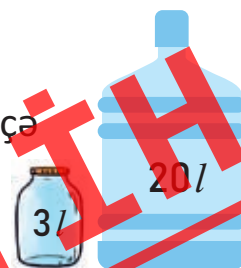

5. Tutumu 3 l olan balonu

6 dəfə su ilə doldurub

boş 20 litrlik qaba tökdülər.

Qabın dolması üçün daha neçə litr su tökmək lazımdır?

39 Təkrarlanan hadisələr

Araşdırma-müzakirə

Açar sözlər

- mümkün olan hadisə
- mümkün olmayan hadisə
- təkrarlanan hadisə

Lalə qolbağına düzdüyü sonuncu muncuğun sarı olmasını istədi. O, torbaların içinə baxmadan hərəsindən bir muncuq götürdü.

- Onun hansı torbadan götürdüyü muncuq mütləq sarı olacaq?
- Onun hansı torbadan götürdüyü muncuq sarı ola da bilər, olmaya da bilər?
- Onun hansı torbadan götürdüyü muncuq sarı ola bilməz?
- Muncuqlar qolbağa hansı qayda ilə düzülüb? Bu qayda neçə dəfə təkrarlanır?

Öyrənmə

Elə hadisələr var ki, onlar mütləq baş verir. Məsələn: “Gecədən sonra mütləq gündüz olacaq”.

Mütləq olacaq.

Elə hadisələr var ki, onlar baş verə də bilər, verməyə də bilər. Məsələn: “Sabah hava buludlu olacaq”.

Ola bilər.

Amma elə hadisələr də var ki, onların baş verməsi mümkün deyil. Məsələn: “Gecə günəş çıxacaq”.

Ola bilməz.

Bələdçi

Qutuda 2 qırmızı və 1 sarı düymə var. Lalə baxmadan qutudan 2 düymə çıxartdı.

İki düymədən biri qırmızıdır.

İki düymədən biri göydür.

İki düymədən biri sarıdır.

Ola bilməz.

Ola bilər.

Mütləq olacaq.

Müstəqil iş

1. Ədədlərin yazılış qaydasını müəyyən edin. Hər sualın düzgün cavabını tapın.

a) 1, 3, 5, ...

Növbəti ədəd 7 ola bilərmi?

Ola bilməz.

b) 2, 4, 6, 8, ..., ...

Növbəti ədədlərdən biri tək ədəd ola bilərmi?

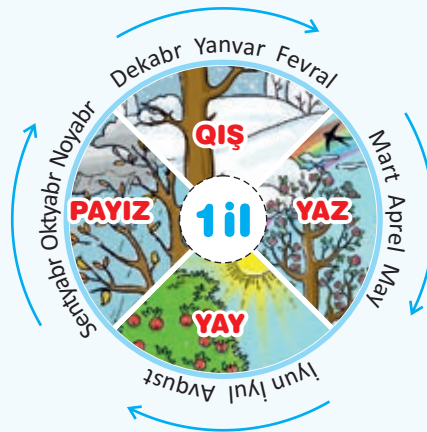
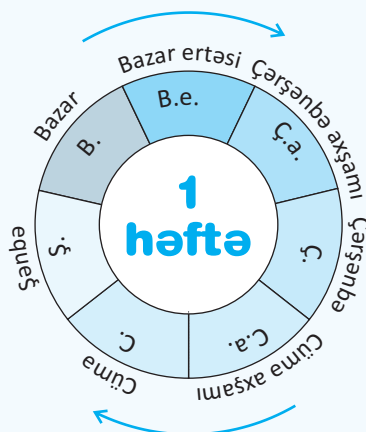
Ola bilər.

c) 0, 15, 30, ..., ...

Növbəti ədədlərdən istənilən birini götürsək o, cüt ədəd ola bilərmi?

Mütləq olacaq.

- Bəzi hadisələr təkrarlana bilər. Məsələn, günün vaxtları, həftənin günləri, aylar, fəsilər daim təkrarlanır.

- İlin ay, həftə və günlərini bilmək üçün təqvimdən istifadə olunur. Məsələn, şəkildəki təqvimə əsasən, mayın 1-i cümə günüdür.

May							2020
B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B	
				1	2	3	
4	5	6	7	8	9	10	
11	12	13	14	15	16	17	
18	19	20	21	22	23	24	
25	26	27	28	29	30	31	

2. Dərsliyin 75-ci səhifəsindəki təqvimə əsasən suallara cavab verin.

- Sentyabr ayının 15-i həftənin hansı günüdür?
- Bazar günü ayın tək günləri ola bilərmi?
- Ayda 32 gün ola bilərmi?
- Hansı ayların ilk günləri həftənin bazar günüdür?

Məsələ həlli

3. Samir kartlara baxmadan ikisini götürdü.

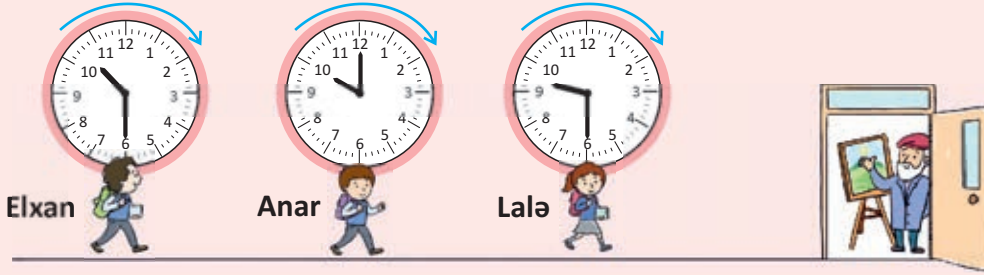
- Bu kartlardakı ədədlərin hasili cüt ədəd ola bilərmi?
- Bu ədədlərin hasili 10-dan kiçik ola bilərmi?
- Bu ədədlərin hasili sıfıra bərabər ola bilərmi?

LAYIH

40 Saat

Araşdırma-müzakirə

Rəsm məşğələsi saat 10 tamamdı başlayır.

- Sizcə, uşaqlardan kim tez, kim gec, kim isə vaxtında gəldi?

Açar sözlər

- saat
- saat əqrəbi
- dəqiqə əqrəbi
- tamamdır
- yarısidir
- işləyib
- qalıb

Öyrənmə

Qısa əqrəb saatı, uzun əqrəb dəqiqəni göstərir.

Dəqiqə əqrəbi

Dəqiqə əqrəbi 12-nin üstündə olanda **"Saat tamamdır"** deyilir.

Saat 1 tamamdır.

Yarım saat sonra

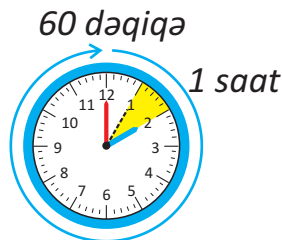
Saat 2-nin yarısidir.

Yarım saat sonra

Saat 2 tamamdır.

Dəqiqə əqrəbi tam bir dövrü 60 dəqiqəyə edir. Həmin vaxt ərzində saat əqrəbi 1 vahid irəli gedir: **1 saat = 60 dəqiqə.**

Dəqiqə əqrəbi bir ədəddən növbəti ədədə 5 dəqiqəyə keçir.

FİKİRLƏŞ!

Yarım saat neçə dəqiqədir?

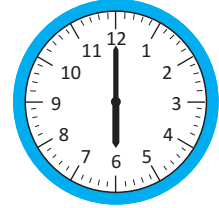
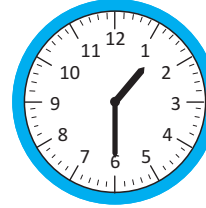
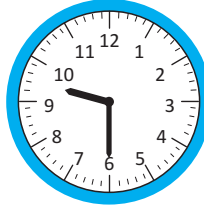
Bələdçi

Saat neçədir?

• NÜMUNƏ •

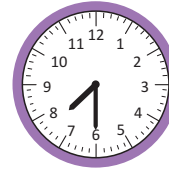
Saat 5-in
yarısıdır.

Müstəqil iş

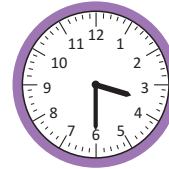
1. Hər bir saat üçün suallara cavab verin.

- a) Saat neçəni göstərir? b) Yarım saat əvvəl neçəni göstərirdi?
c) Yarım saat sonra neçəni göstərəcək?

2. Hər saatın göstəricisinə əsasən uyğun vaxtları söyləyin.

- a) yarım saat əvvəl; b) 1 saat əvvəl; c) yarım saat sonra; d) 2 saat sonra.

• Dəqiqə əqrəbi 12 və 6 arasında olanda “işləyib” deyilir.

5 dəqiqə sonra

5 dəqiqə sonra

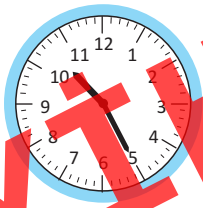
Saat 9 tamamdır.

Saat 10-a 5 dəqiqə işləyib.

Saat 10-a 10 dəqiqə işləyib.

3. Saat neçədir?

- Dəqiqə əqrəbi 6 və 12 arasında olanda “qalıb” deyilir.

Saat 3 tamamdır.

5 dəqiqə əvvəl

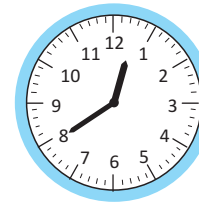
Saat 3-ə 5 dəqiqə qalıb.

5 dəqiqə əvvəl

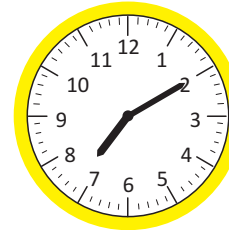
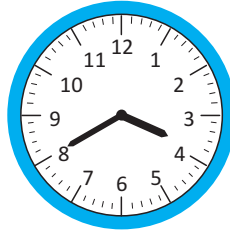
Saat 3-ə 10 dəqiqə qalıb.

4. Saat neçədir?

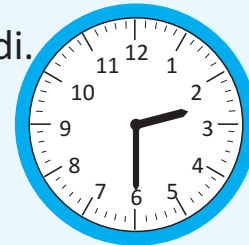
5. Hər saat üçün uyğun vaxtları söyləyin.

- a) 5 dəqiqə sonra
- b) 10 dəqiqə sonra
- c) 5 dəqiqə əvvəl
- d) 10 dəqiqə əvvəl

Məsələ həlli

6. Lalə saat 3-ün yarısı, qardaşı isə ondan 2 saat sonra evə gəldi. Lalənin qardaşı evə saat neçədə gəldi?

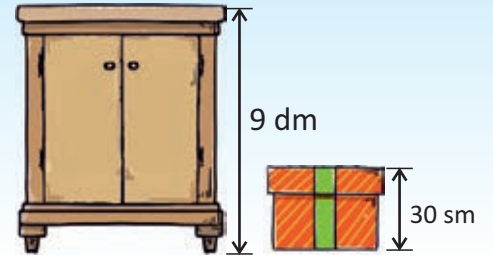
7. Elxan məktəbdən çıxanda saat 1-ə 15 dəqiqə işləyirdi. O, evə çatanda saat 1-ə 25 dəqiqə qalırdı. Elxan məktəbdən evə neçə dəqiqəyə gəldi?

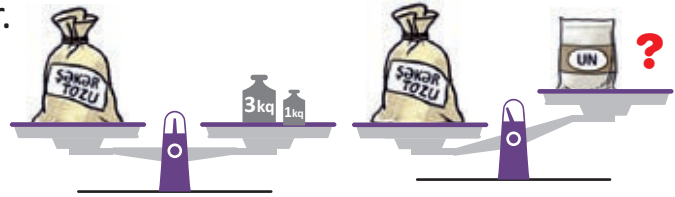

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIRIQLAR

1. Üst-üstə neçə hədiyyə qutusu qoyulsa, onların hündürlüyü dolabın hündürlüyünə bərabər olar?

2. Un şəkər tozundan 2 dəfə yüngüldür. Sağdakı tərəzinin gözlərini bərabərləşdirmək üçün neçə kiloqramlıq daş qoymaq lazımdır?

3. Dünyada ən böyük qarışqa 3 q yük daşıya bilir. Şekildəki yarpağı 5 belə qarışqa daşıya bilərmə?

4. Çəndə 58 l su var idi. Tutumu 5 l olan vedrəni 7 dəfə su ilə doldurub çənə əlavə etdilər. Çəndə neçə litr su oldu?

5. İyul ayının təqviminə əsasən suallara cavab verin.

- a) Bu ayda neçə çərşənbə axşamı var?
- b) Ayın 29-u həftənin hansı gününə düşür?
- c) Bazar günləri ayın cüt günləri ola bilərmə?

İyul 2020						
B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

6. Hər saat üçün uyğun vaxtları söyləyin.

- a) 1 saat əvvəl
- b) 1 saat sonra
- c) 3 saat əvvəl
- d) 3 saat sonra
- e) Yarım saat əvvəl
- f) Yarım saat sonra
- g) 15 dəqiqə əvvəl
- h) 15 dəqiqə sonra

LAYIHƏ

41 Cədvəl, piktoqram, diaqram

Araşdırma-müzakirə

MAY

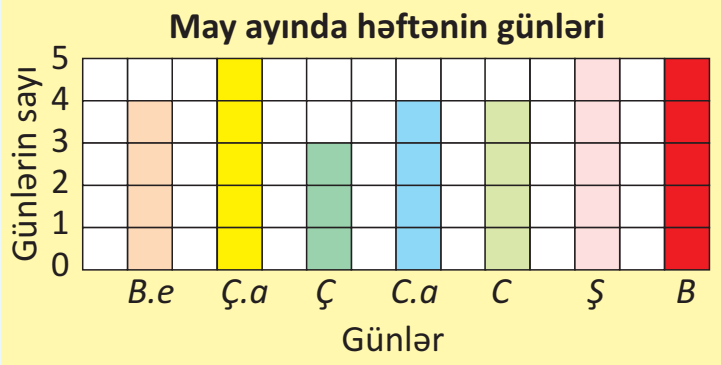
2020

B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Anar may ayının təqviminə əsasən həftənin günlərinin sayını diaqramda təsvir etdi.

- Təqvimin neçə sütunu var və onlar nəyi bildirir?
- Anar diaqramda həftənin hansı günlərinin sayını səhv verib?
- Diaqramda cəmi neçə rəngli xana olmalıdır?

Öyrənmə

Cədvəldə məlumatlar sətir və sütunlarla təsvir olunur. Məsələn, aşağıdakı cədvəldə hər uşağın hansı balıqdan neçə dənə saxladığı qeyd olunub.

Sütun ↓

	Uşaqların adı	Zolaqlı balıqlar	Qırmızı balıqlar	Sarı balıqlar
Sətir →	Samir	7	8	3
	Lalə	9	6	5
	Elxan	5	4	2
	Aynur	3	6	4

Samirin balıqlarının sayını belə tapmaq olar:

$$7 + 8 + 3 = 18$$

FİKİRLƏŞ!

Hər balıqdan neçə dənə var?

Bələdçi

Cədvəldə şənbə və bazar günləri mağazada satılmış şirniyyatın sayı qeyd olunub. Cədvələ əsasən suallara cavab verin.

Şirniyyat	Şənbə	Bazar
Bulka	27	25
Keks	20	24
Pirojna	13	16
Şəkərbura	19	18
Paxlava	10	15

Nümunə:

- Şənbə və bazar günləri cəmi neçə bulka satıldı?
 $27 + 25 = 52$

- Şənbə günü neçə pirojna satıldı?
- Şənbə günü ən çox hansı şirniyyatdan satıldı?
- Şənbə günü cəmi neçə şirniyyat satıldı?
- Bazar günü cəmi neçə şirniyyat satıldı?
- Bazar günü satılan şirniyyatlar şənbə günü satılanlardan nə qədər çoxdur?

Müstəqil iş

1. Lalə dostlarından özləri haqqında bəzi məlumatları soruşub cədvəldə yazdı. Cədvələ əsasən suallara cavab verin.

Adı	Kütləsi	Saçlarının rəngi	Ailə üzvlərinin sayı	Kitablarının sayı
Səbinə	22 kq	qara	5	15
Elxan	25 kq	sarışın	4	8
Anar	26 kq	qara	6	9

- Neçə uşağın saç qaraadır?
- Kimin daha çox kitabı var?
- Kimin ailə üzvlərinin sayı daha çoxdur?

• Piktoqramda təsvir edilən əşyaların sayı çox olduqda uyğun işarə iki və ya daha çox əşyanı ifadə edə bilər. Məsələn, verilən piktoqramda hər ☆ işarəsi

2 stikeri ifadə edir. Piktoqrama əsasən Samirin heyvan stikerlərinin sayını belə tapmaq olar:

$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 12$,
yaxud: $6 \cdot 2 = 12$.

Samirin stikerləri	
Heyvanlar	☆☆☆☆☆☆
Maşınlar	☆☆☆☆
Təyyarələr	☆☆☆☆

Hər ☆ = 2 stiker

FİKİRLƏŞ!

Samirin cəmi neçə stikeri var? Bunu necə tapmaq olar?

2. Uşaqlar ən çox sevdikləri quşlar haqqında məlumatı cədvəldə qeyd etdilər. Cədvələ əsasən tərtib edilən piktoqramın hər sətrində neçə 😊 işarəsi olmalıdır?

Quşlar	Neçə nəfər
Tutuquşu	
Flamingo	
Göyərçin	
Bülbül	

Sevimli quşlar	
Tutuquşu	
Flamingo	
Göyərçin	
Bülbül	

Hər 😊 = 2 nəfər

Eyni məlumatı müxtəlif üsullarla təqdim etmək olar. Məsələn, bazar günü fərqli yerlərə gəzintiyə gedən uşaqların sayını cədvəl, piktoqram və diaqramla belə təqdim etmək olar.

CƏDVƏL

Hara	Neçə nəfər	Sayı
Zoopark		8
Muzey		4
Teatr		6

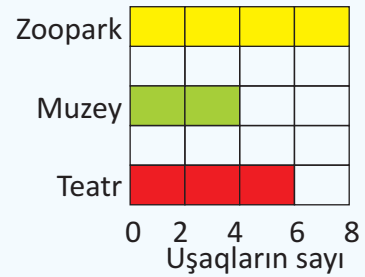
PİKTOQRAM

Gəzməyə gedən uşaqlar	
Zoopark	
Muzey	
Teatr	

Hər || = 2 nəfər

DİAQRAM

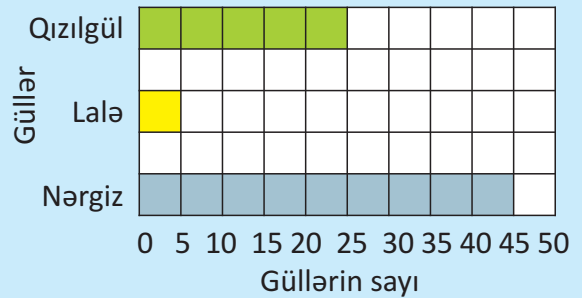
Gəzməyə gedən uşaqlar

3. Bağcadakı güllərin sayı diaqramda təsvir edilib. Uyğun cədvəl qurun və suallara cavab verin:

- Nərgiz qızılgüldən nə qədər çoxdur?
- Lalə qızılgüldən neçə dəfə azdır?
- Bağçada cəmi neçə gül var?

Bağcadakı güllər

Məsələ həlli

4. Piktoqramda zomağazadakı heyvanların sayı göstərilir.

- Mağazada 6 tısbağa var. Piktoqramda hər 🐢 neçə heyvanı göstərir?
- Mağazada hər heyvandan nə qədərdir?
- Mağazada cəmi neçə heyvan var?
- Mağazaya neçə tısbağa gətirilsə, onların sayı dovşanların sayına bərabər olar?
- Uyğun diaqram qurun.

Heyvanlar	
🐢 Tısbağa	
🐟 Balıq	
🐰 Dovşan	
🐱 Pişik	
🐣 Bülbül	

LAYIH

42 Məlumatları necə toplamalı? Praktik dərs

Məlumat toplamağın yollarından biri də sorğu keçirməkdir. Sorğu keçirmək üçün müxtəlif insanlara eyni sual verilir və cavablar qeyd edilir. Sonra isə bu cavablardan nəticələr çıxarılır. Məsələn, tutaq ki, 18 uşağa “Hansı heyvanı sevirsen?” sualı verilib və aşağıdakı cavablar alınıb:

- pişik
- it
- bülbul
- pişik
- dovşan
- bülbul
- pişik
- dovşan
- it
- pişik
- dovşan
- tısbağa
- it
- pişik
- pişik
- it
- pişik

Toplanmış məlumatları cədvəl, piktoqram, yaxud diaqramlar vasitəsilə təqdim etmək olar.

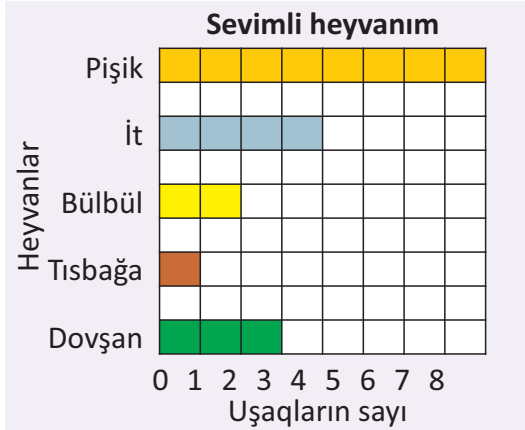
Addım 1. Cavablar alındıqca cədvəldə cizgilər çəkilir.

Sevimli heyvanım			
	Pişik		
	İt		
	Bülbul		
	Tısbağa		
	Dovşan		

Addım 2. Sorğu bitdikdən sonra nəticə ədədlərlə yazılır.

Sevimli heyvanım			
	Pişik		8
	İt		4
	Bülbul		2
	Tısbağa		1
	Dovşan		3

Addım 3. Uyğun piktoqram, yaxud diaqram qurula bilər.

Cədvəl və diaqrama əsasən suallar verməklə müxtəlif nəticələr çıxarmaq olar.

Suallara cavab verin və əlavə suallar tərtib edin.

- Uşaqlar neçə fərqli heyvan adını çəkdilər?
- Hansı heyvanı sevən uşaqların sayı daha çoxdur?

FİKİRLƏŞ!

PRAKTİK TAPŞIRIQLAR

1. Sinif yoldaşlarınıza uyğun suallar verməklə dərsliyinizin 67-ci səhifəsində təqdim olunan 1-ci tapşırıqdakı kimi cədvəl tərtib edin.

2. Suallardan birini seçin və sorğu keçirin. Topladığınız məlumatları müxtəlif formalarda təqdim edin. Bu məlumatlara aid suallar verməklə nəticələr çıxarın.

Ən çox hansı fəslə sevirsen?

Ən çox hansı idman növünü sevirsen?

Ən çox hansı yeməyi sevirsen?

2-ci SİNİF ÜZRƏ

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIRIQLAR

- 6, 7, 10, 11, 13, 14, 15 və 16-cı məsələləri tərtib edərkən Üzeyir Hacıbəylinin "Hesab məsələləri" kitabından (Bakı, 1907-ci il) istifadə olunmuşdur.
- Çətinlik dərəcəsi nisbətən yüksək olan məsələlər "★" işarəsi ilə qeyd edilmişdir.

1. Əməlləri yerinə yetirin.

$\begin{array}{r} + 38 \\ 44 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 53 \\ 46 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 46 \\ 51 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 58 \\ 29 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 66 \\ 7 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 92 \\ 33 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 60 \\ 6 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 63 \\ 5 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 52 \\ 31 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 46 \\ 25 \\ \hline \end{array}$
$\begin{array}{r} + 24 \\ 64 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 56 \\ 35 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 33 \\ 66 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 66 \\ 33 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 93 \\ 23 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 58 \\ 22 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 48 \\ 38 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 42 \\ 25 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 18 \\ 41 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 31 \\ 25 \\ \hline \end{array}$
$\begin{array}{r} - 32 \\ 15 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 85 \\ 6 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 19 \\ 59 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 56 \\ 36 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 25 \\ 65 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 36 \\ 36 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 43 \\ 27 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 24 \\ 48 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 38 \\ 37 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 87 \\ 29 \\ \hline \end{array}$
$\begin{array}{r} 18 \\ + 32 \\ 26 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 25 \\ + 15 \\ 42 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 29 \\ + 20 \\ 11 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 27 \\ + 25 \\ 37 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 40 \\ + 29 \\ 8 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 9 \\ + 34 \\ 41 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 16 \\ + 14 \\ 53 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 13 \\ + 27 \\ 27 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 35 \\ + 20 \\ 35 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 26 \\ + 26 \\ 24 \\ \hline \end{array}$

2. Hesablayın.

$12 : 2$	$5 \cdot 4$	$18 : 3$	$1 \cdot 4$	$24 : 4$	$2 \cdot 5$	$3 \cdot 9$	$27 : 3$	$5 \cdot 6$	$0 \cdot 9$
$10 : 5$	$2 \cdot 1$	$20 : 4$	$7 : 7$	$21 : 3$	$6 \cdot 0$	$35 : 5$	$36 : 4$	$24 : 3$	$4 \cdot 8$

3. Hesablayın və müqayisə edin.

$$35 - 19 \cdot 24 - 7$$

$$63 - 27 \cdot 74 - (55 - 15)$$

$$54 - 27 + 13 \cdot 54 - (27 + 13)$$

$$80 - 35 \cdot 5 \cdot 9$$

$$8 \cdot 3 \cdot 18 + 20 + 12$$

$$12 : 4 \cdot 12 : 3$$

$$14 : 2 \cdot 62 - 32 - 18$$

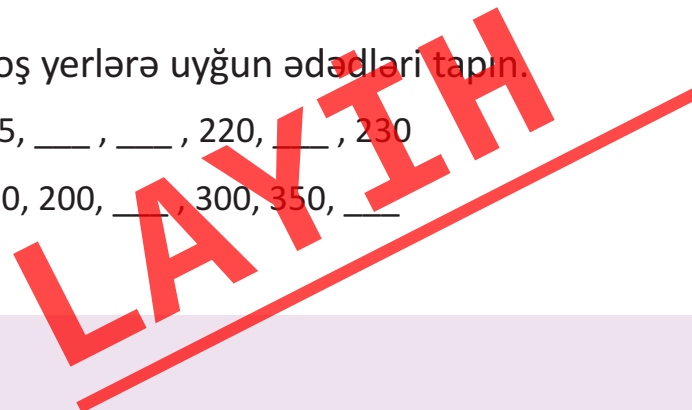
4. Ədədlərin yazılma qaydasını müəyyən edin və boş yerlərə uyğun ədədləri tapın.

a) 297, 298, __, __, __

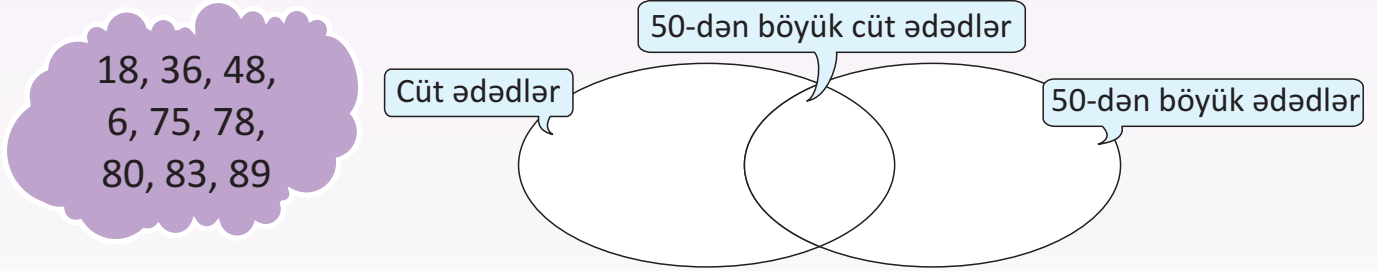
c) 200, 205, __, __, 220, __, 230

b) 120, 130, __, 150, __, __

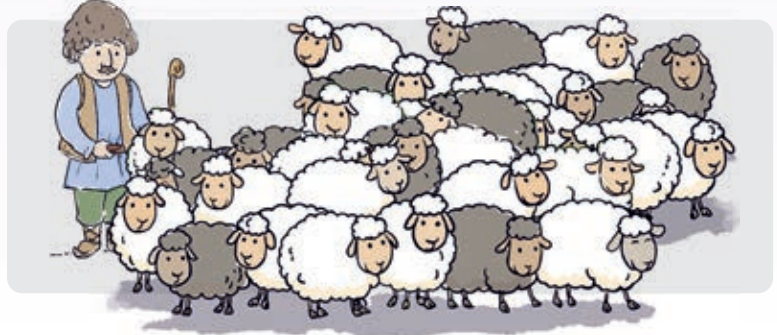
d) 100, 150, 200, __, 300, 350, __

5. Verilən ədədləri Venn diaqramının hansı hissələrinə yerləşdirmək olar?

6. Kəndlinin 26 qara
və 37 ağ qoyunu var idi.
O bunların 45-ni satdı.
Kəndlinin neçə qoyunu qaldı?

7. Bostanda 70 qarpız yetişdi.
Bostançı əvvəl 36, sonra isə
28 qarpız yığdı. Bostanda
nə qədər qarpız qaldı?

8. Anarın kəsdiyi paraleloqramdan 2 üçbucaq və 1 düzbucaqlı alındı. Onun kəsdiyi paraleloqram hansıdır?

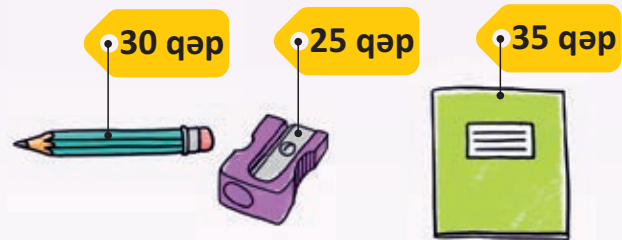

9. Fiqurları uyğun qutulara yığmaq lazımdır.

- Hər qutuda hansı fiqurlardan neçə dəfə olacaq?
- 1-ci qutudakı fiqurlar 2-ci qutudakılardan neçə dəfə çox olacaq?

10★. Şagird 30 qəpiyə karandaş, 25 qəpiyə karandaşyonan və 35 qəpiyə dəftər aldı. O, satıcıya 1 manat verdi. Satıcı nə qədər pul qaytarmalıdır?

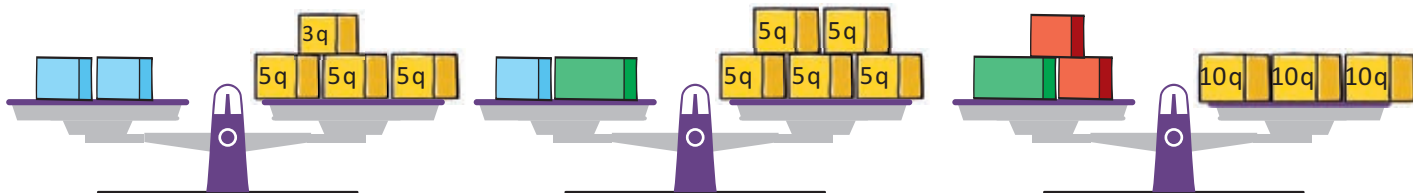

11. Yeni parkda 3 yol saldılar. Birinci yolun uzunluğu 30 m idi. Bu yol ikincidən 12 m qısa idi.

- İkinci yolun uzunluğu neçə metr idi?
- Üçüncü yol ikincidən 8 m uzun idi. Üçüncü yolun uzunluğu neçə metr idi?

12★. Tərəzinin gözləri bərabərləşib. Mavi, yaşıl və qırmızı qutuların hər birinin kütləsini tapın.

13. Satıcı 20 l südü 5 alıcıya satdı. Hər alıcı eyni miqdarda süd aldı. 1 l südün qiyməti 2 manat olarsa, hər alıcı neçə manat ödədi?

14★. Kəndli buğdasını öz kəndlərində 56 manata sata bilər. Ancaq o, buğdanı şəhərə aparıb 82 manata satdı. Kəndli yola 12 manat xərclədi. O, buğdasını şəhərə aparıb satmaqla əlavə neçə manat qazandı?

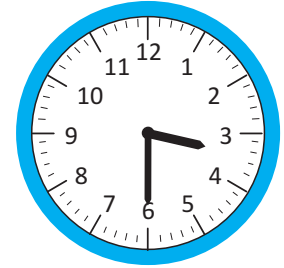
15★. Kəndli hər birinin qiyməti 8 manat olan 3 toyuq aldı. Toyuqlara ödənilən pula birinin qiyməti 4 manat olan neçə cücə almaq olar?

16★. Kəndli bir hinduşkanı 18 manata, o birini isə 19 manata aldı. O, bir müddət sonra bunları birlikdə 82 manata satdı. Kəndli nə qədər pul qazandı?

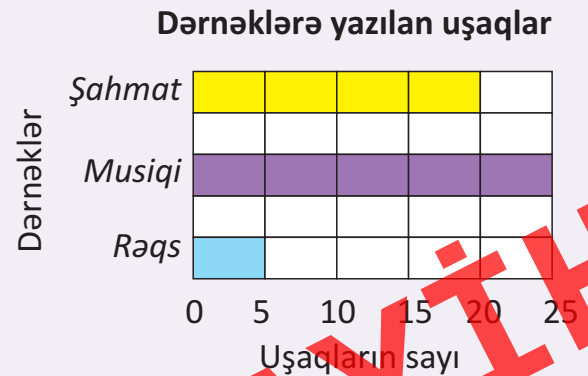
17. Lalə teatr binasına 3-ə 5 dəqiqə qalmış daxil oldu. Tamaşa saat 4-ün yarısı başlayacaqdı.

- Lalə tamaşanın başlanma vaxtından neçə dəqiqə tez gəldi?
- Tamaşanın müddəti 2 saatdır. Tamaşa saat neçədə bitəcək?

18. Diaqramda dərnəklərə yazılan uşaqlar haqqında məlumat verilmişdir.

- Dərnəklərə cəmi neçə uşaq yazıldı?
- Rəqsə yazılanlar musiqiyə yazılanlardan neçə nəfər azdır?
- Şahmata yazılanlar rəqsə yazılanlardan neçə dəfə çoxdur?
- Diaqramdakı məlumatları cədvəldə təsvir edin.
- Hər 5 nəfəri ilə işarə etməklə piktoqram qurun.

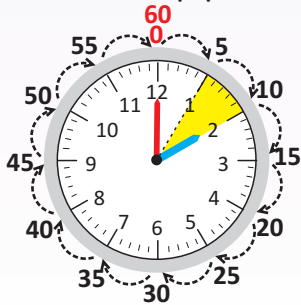
SÖZLÜK

Desimetr – 10 sm-ə bərabər uzunluq ölçü vahidi. Qısa olaraq “dm” kimi yazılır.

$$1 \text{ dm} = 10 \text{ sm}$$

Dəqiqə – 1 saat 60 dəqiqədir.

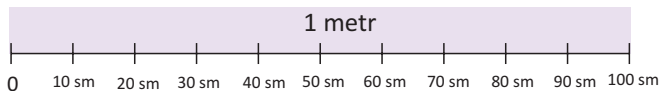
Ədədi ifadə – ədəd, əməl işarələri və mötərizələrdən ibarət olan ifadə. Məsələn: $12 + 25$, $54 - (29 + 10)$, $30 - (21 - 11)$

Əməllər ardıcılığı – ifadənin qiymətini hesablayarkən əməllərin düzgün ardıcılıqla yerinə yetirilməsi.

Qram – kütlənin ölçü vahidlərindən biri. Qısa olaraq “q” kimi yazılır. Məsələn, zəncirotu uçağının kütləsi təxminən 1 qramdır.

Metr – 100 sm-ə bərabər uzunluq ölçü vahidi. Qısa olaraq “m” kimi yazılır.

Məbləğ – bir neçə malı alanda ödəniləcək ümumi pulun miqdarı.

$$15\text{m} + 4\text{m} + 2\text{m} + 3\text{m} = 24\text{m}$$

Mötərizəli ifadə ( ) – bəzi əməllərin mötərizə daxilində yazıldığı ifadə.

• Mötərizə daxilindəki ifadələr ilk olaraq yerinə yetirilir.

$$15 - (9 + 5) = 15 - 14 = 1$$

• Mötərizə yoxdursa, toplama və çıxma əməlləri soldan sağa ardıcıl yerinə yetirilir.

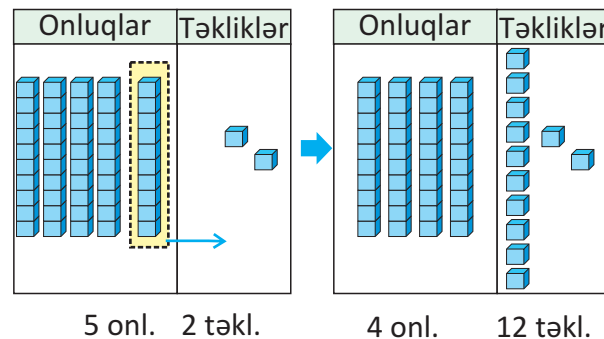
$$15 - 9 + 5 = 6 + 5 = 11$$

Mümkün olmayan hadisə – heç zaman baş verə bilməyəcək hadisə. Məsələn, gecə günəşin çıxması mümkün deyil.

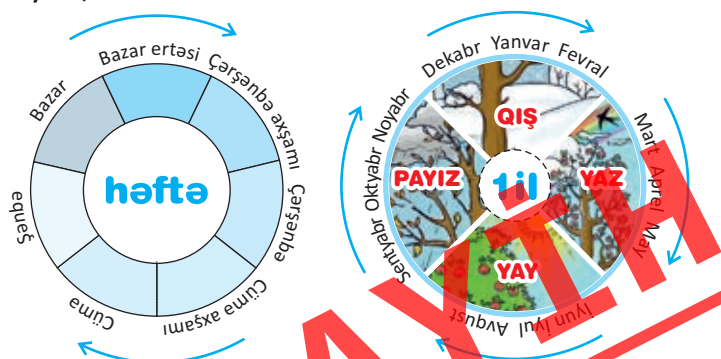

Ola bilməz.

Onluğun ayrılması – azalandan 1 onluğu ayıraraq təkliklərə 10 vahid kimi əlavə edilməsi.

Təkrarlanan hadisələr – müəyyən zaman keçdikdən sonra təkrarlanan hadisələr. Məsələn, günün vaxtları, həftənin günləri, aylar, fəsilər daim təkrarlanır.

Yanvar 2020							Fevral 2020							Mart 2020						
B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B	B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B	B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B
		1	2	3	4	5						1	2							1
6	7	8	9	10	11	12	3	4	5	6	7	8	9	2	3	4	5	6	7	8
13	14	15	16	17	18	19	10	11	12	13	14	15	16	9	10	11	12	13	14	15
20	21	22	23	24	25	26	17	18	19	20	21	22	23	16	17	18	19	20	21	22
27	28	29	30	31			24	25	26	27	28	29		23	24	25	26	27	28	29
														30	31					

Aprel 2020							May 2020							İyun 2020						
B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B	B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B	B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B
		1	2	3	4	5					1	2	3		1	2	3	4	5	6
6	7	8	9	10	11	12	4	5	6	7	8	9	10	8	9	10	11	12	13	14
13	14	15	16	17	18	19	11	12	13	14	15	16	17	15	16	17	18	19	20	21
20	21	22	23	24	25	26	18	19	20	21	22	23	24	22	23	24	25	26	27	28
27	28	29	30				25	26	27	28	29	30	31	29	30					

İyul 2020							Avqust 2020							Sentyabr 2020						
B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B	B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B	B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B
		1	2	3	4	5						1	2		1	2	3	4	5	6
6	7	8	9	10	11	12	3	4	5	6	7	8	9	7	8	9	10	11	12	13
13	14	15	16	17	18	19	10	11	12	13	14	15	16	14	15	16	17	18	19	20
20	21	22	23	24	25	26	17	18	19	20	21	22	23	21	22	23	24	25	26	27
27	28	29	30	31			24	25	26	27	28	29	30	28	29	30				
							31													

Oktyabr 2020							Noyabr 2020							Dekabr 2020						
B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B	B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B	B.e	Ç.a	Ç	C.a	C	Ş	B
		1	2	3																

The diagram illustrates the commutative property of addition using dot patterns and equations. It consists of three light blue boxes:

- Top-left box: Contains three dots followed by the equation $3 + 2 = 5$.
- Top-right box: Contains two dots followed by the equation $2 + 3 = 5$.
- Bottom-center box: Contains the equation $3 + 2 = 2 + 3$.

Saat 2 tamamdır.

Saat 2-nin yarısıdır.

An analog clock with a purple frame. The hour hand is between 2 and 3, and the minute hand is pointing at 6. This represents the time 2:30.

An analog clock with a purple border. The hour hand is between 8 and 9, and the minute hand is pointing at 1. The time is 8:05.

An analog clock with a purple border. The hour hand is between 2 and 3, closer to 3. The minute hand is pointing at 8. The time is 2:40.

Hansı yeməyi
daha çox sevirsən?

kotlet

dolma

qutab

☐

☐

☒

Diagram illustrating the commutative property of multiplication using arrays of dots.

Left array: 4 rows by 3 columns, representing $4 \cdot 3 = 12$.

Right array: 3 rows by 4 columns, representing $3 \cdot 4 = 12$.

Below the arrays, a box contains the equation $4 \cdot 3 = 3 \cdot 4$.

	Yüzlüklər	Onluqlar	Təklilər
235 →			
	2	3	5

BURAXILIŞ MƏLUMATI

*Ümumtəhsil məktəblərinin 2-ci sinfi üçün
Riyaziyyat fənni üzrə
dərslük
(2-ci hissə)*

Tərtibçi heyət

Müəlliflər **Mənsur Məhərrəmov
Günay Hüseynzadə
Solmaz Abdullayeva
İlahə Rüstəmov**

Layihə rəhbəri **Zaur İsayev**

Redaktor **Ayhan Kürşat Erbaş**
İxtisas redaktoru **İsmayıl Sadıqov**
Dil redaktoru **Əsgər Quliyev**
Bədii redaktor **Taleh Məlikov**
Texniki redaktor **Zeynal İsayev**
Dizayner **Taleh Məlikov**
Rəssamlar **Elmir Məmmədov**
Korrektor **Aqşin Məsimov**

Məsləhətçilər **Sevinc Əsədova
Xatirə Əliyeva**

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi (qrif nömrəsi: 2019-136)

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun
hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq,
elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

ISBN 978-9952-8390-6-7

Hesab-nəşriyyat həcmi: 8,7. Fiziki çap vərəqi: 10,5.
Səhifə sayı: 84. Kəsimdən sonra: 220 × 275. Kağız formatı: 57 × 90 ¹/₈.
Şriftin adı və ölçüsü: Calibri, 16 pt. Ofset kağızı. Ofset çapı.
Sifariş _____. Tiraj: 4000. Pulsuz. Bakı – 2020.

Əlyazmanı yığma verildiyi və çapa imzalandığı tarix: 24.08.2020

Çap məhsulunu nəşr edən:
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu (Bakı ş. A.Cəlilov küç., 86).

Çap məhsulunu istehsal edən:
“Çaşıoğlu El” MMC (Bakı ş. M.Müşfiq küç., 2 A).

LAYİH

VURMA CƏDVƏLİ

×	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	0	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	0	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	0	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	0	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
6	0	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
7	0	7	14	21	28	35	42	49	56	63	70
8	0	8	16	24	32	40	48	56	64	72	80
9	0	9	18	27	36	45	54	63	72	81	90
10	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100

1

$1 \times 1 = 1$
 $1 \times 2 = 2$
 $1 \times 3 = 3$
 $1 \times 4 = 4$
 $1 \times 5 = 5$
 $1 \times 6 = 6$
 $1 \times 7 = 7$
 $1 \times 8 = 8$
 $1 \times 9 = 9$
 $1 \times 10 = 10$

2

$2 \times 1 = 2$
 $2 \times 2 = 4$
 $2 \times 3 = 6$
 $2 \times 4 = 8$
 $2 \times 5 = 10$
 $2 \times 6 = 12$
 $2 \times 7 = 14$
 $2 \times 8 = 16$
 $2 \times 9 = 18$
 $2 \times 10 = 20$

3

$3 \times 1 = 3$
 $3 \times 2 = 6$
 $3 \times 3 = 9$
 $3 \times 4 = 12$
 $3 \times 5 = 15$
 $3 \times 6 = 18$
 $3 \times 7 = 21$
 $3 \times 8 = 24$
 $3 \times 9 = 27$
 $3 \times 10 = 30$

4

$4 \times 1 = 4$
 $4 \times 2 = 8$
 $4 \times 3 = 12$
 $4 \times 4 = 16$
 $4 \times 5 = 20$
 $4 \times 6 = 24$
 $4 \times 7 = 28$
 $4 \times 8 = 32$
 $4 \times 9 = 36$
 $4 \times 10 = 40$

5

$5 \times 1 = 5$
 $5 \times 2 = 10$
 $5 \times 3 = 15$
 $5 \times 4 = 20$
 $5 \times 5 = 25$
 $5 \times 6 = 30$
 $5 \times 7 = 35$
 $5 \times 8 = 40$
 $5 \times 9 = 45$
 $5 \times 10 = 50$

6

$6 \times 1 = 6$
 $6 \times 2 = 12$
 $6 \times 3 = 18$
 $6 \times 4 = 24$
 $6 \times 5 = 30$
 $6 \times 6 = 36$
 $6 \times 7 = 42$
 $6 \times 8 = 48$
 $6 \times 9 = 54$
 $6 \times 10 = 60$

7

$7 \times 1 = 7$
 $7 \times 2 = 14$
 $7 \times 3 = 21$
 $7 \times 4 = 28$
 $7 \times 5 = 35$
 $7 \times 6 = 42$
 $7 \times 7 = 49$
 $7 \times 8 = 56$
 $7 \times 9 = 63$
 $7 \times 10 = 70$

8

$8 \times 1 = 8$
 $8 \times 2 = 16$
 $8 \times 3 = 24$
 $8 \times 4 = 32$
 $8 \times 5 = 40$
 $8 \times 6 = 48$
 $8 \times 7 = 56$
 $8 \times 8 = 64$
 $8 \times 9 = 72$
 $8 \times 10 = 80$

9

$9 \times 1 = 9$
 $9 \times 2 = 18$
 $9 \times 3 = 27$
 $9 \times 4 = 36$
 $9 \times 5 = 45$
 $9 \times 6 = 54$
 $9 \times 7 = 63$
 $9 \times 8 = 72$
 $9 \times 9 = 81$
 $9 \times 10 = 90$

10

$10 \times 1 = 10$
 $10 \times 2 = 20$
 $10 \times 3 = 30$
 $10 \times 4 = 40$
 $10 \times 5 = 50$
 $10 \times 6 = 60$
 $10 \times 7 = 70$
 $10 \times 8 = 80$
 $10 \times 9 = 90$
 $10 \times 10 = 100$

LAYIHƏ

Pulsuz

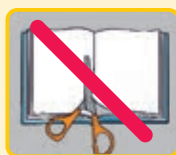

Əziz məktəbli !

Bu dərslik sizə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sizə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, siz də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsınız ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşınız ondan sizin kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sizə təhsildə uğurlar arzulayırıq!

LAYİH